

Tavaszy Sándor 1888–1951

I. A „külső ember” útja

1. Erdélyi lélek

Tavaszy Sándor ízig-vérig erdélyi volt. Az erdélyi lélek teszi az ő sajátosságát is, egyetemességét is. Ha ezt értjük, szellemi örökségét is könnyebben fogjuk megismerni.

Egy táj és annak lakói akkor rendelkeznek saját lélekkel, ha van külön *történelmük*, saját *erkölcsi arcuk* s e kettőnek kifejezést adó *kulturális öntudatuk*.

a) Az első sajátosság – látszólag – máris bizonytalan. Erdély történelme annyira összefonódott a magyar királyság és a magyar nemzet történelmével, hogy csak a fejedelemség korában beszélhetünk egy relatíve önálló Erdélyről. Az erdélyi lélek esetében éppen ez a *relatív önállóság* adja a

sajátosságot. Tudniillik azt, hogy történelmi tudatunkat egyrészt a helyileg végbement történelmi-politikai események, a külön alkotmányos rend, másrészt a magyar korona alá tartozás formálta.

b) Erdély erkölcsi arcát e történelemben a sokszor idézett vallási és nemzeti *tolerancia*, valamint külön történelméből folyó *alkotmányos rendje* formálta. Az előbbi nem a felvilágosult tolerancia-eszmét jelentette, hanem a sokszínű Erdélyben a vallási és kulturális másság tényleges elismerését. Az eltérő szokású, vallású és nyelvű rendek történelmi kényszer szülte pluralizmusa volt ez, amelyet az ország törvényei szentesítettek. Az alkotmányos rend is eltérő volt a magyar királyság más részeitől. Erdélyben a fejedelmet rendi országgyűlés választotta, a törvények betartására kényszerítette. A toleranciához hasonlóan, a „demokratikus” gondolkodást sem a felvilágosodás hozta Erdélybe, hanem hozzátartozott ez is Erdély saját erkölcsi örökségéhez.

c) A külön erdélyi társadalmi-kulturális tudat pedig az *erdélyi arisztokrácia pecsétjét* jelentette, amely akarva, nem akarva rajta volt és rajta van minden régi vagy mai társadalmi rétegen. Mert az erdélyi nemesi rendet nem a vagyon és a politikai kiváltságok jellemezték, hanem a nép sorsában való osztozás, s a népért vállalt közéleti felelősség.

2. Indulása¹

Tavaszy Sándor is a néppel és a népért élő vidéki kisbirtokos családból származott. Az egykori Maros-Torda vármegye Sárpatok nevű falujában született, 1888. február 25-én. Az akkor a marosi felső járáshoz tartozó kisközség a Maros jobb partján fekszik, Sáromberkével szemben, Marosvásárhelytől északra. Ez volt édesanyjának, Egyed Bertának a szülőfaluja, s ide helyezték körjegyzőként az édesapját, Tavaszty Károlyt. Ő is arról a vidékről származott, a Felső-Marosmente és a Felső-Nyárádmente több falujában éltek rokonai. Tavaszty Károly a szomszéd faluban, Pókában kisbirtokot vásárolt, s a család hamarosan itt telepedett le. Pókai házuk alig emelkedett ki a mezőségi parasztnak házai közül, de kapuja mindig nyitva volt a tanácsért oda betérők és a segítségre szorulóknak előtt. A szülők halála után Tavaszty Sándor egyetlen testvére, József (1890–1969) gazdálkodott tovább a birtokon.

Tavaszty Sándor a helybeli református iskolában, majd a *Marosvásárhelyi Református Kollégium* elemi iskolájában kezdte meg tanulmányait. 1899-től a Kollégium gimnáziumába írták be szülei. Itt végig eminens tanuló volt, akit az igazgató nemegyszer jelölt ünnepi szónoknak. Ez nagy kitüntetés volt, mert a nemzeti és egyházi ünnepeken rendezett kollégiumi ünnepélyek a városban eseményszámba mentek, s róluk a helyi újságok rendszeresen beszámoltak.² Hetedik és nyolcadik gimnazistaként a Kollégium megbízásából ünnepi legációba is ment.³ Iskolája lélek- és tudatformáló hatását húsz évvel később egy vendiák-találkozón ünnepi beszédben fogalmazta meg. Utalva az egykor Sárospatakról, majd Gyulafehérvárról erőszakkal elűzött és a marosvásárhelyi partikulában otthonra lelt kollégium „vándor” jellegére, ebben a beszédben azt tanítja, hogy ez a hányatott sorsú iskola éppen az üldöztetések között vált alkalmassá arra, hogy nem emberekben bízva, hanem „Isten erős nevével szálljon szembe az újabb próbák és mártíromságok áradatával”. Innen ered az erdélyi református kollégiumok kultúrhistoriai jelentősége. A marosvásárhelyi kollégium jelmondatának tekintheti egy régi Kálvin-kép feliratát: „*Corpore fractus, animo potens, fide victor*. Nem baj! – füzi hozzá Tavaszty – legyen ez a mi kollégiumunk *testben törékeny*, csak mi álljunk ott

¹ Teljes, tudományos igényű életrajzát még nem írta meg senki. A jelen tanulmány sem vállalkozhat erre. A következő adatok több Tavasztyról szóló írásban szerepelnek, tehát közismertek. Leginkább egyik saját önéletrésére támaszkodom, amelyet – minden valószínűség szerint – 1945-ben írt, s amely *Curriculum vitae* címen kéziratos hagyatékában található.

² 1905. október 6-án VII. gimnazistaként ő tartotta az emlékbeszédet. Az eseményről másnap hírt adtak a helyi lapok: a Székelység, az Egyetértés és a Székely Lapok. Mind a beszédet, mind a három lapszámot megőrizte.

³ Az 1906. év húsvétjáról való lelkipásztori jelentést (Erdőszentgyörgy) megőrizte. Ám már korábban is prédikált: 1903. október 25-én (15 évesen!) a pókai református templomban.

mellette hűséggel és áldozatos szeretettel, de legyen *lélekben hatalmas*, mindenekelőtt pedig legyen *hitben diadalmas*, mert akkor jövője elveszithetetlen.⁴

1907-ben tett érettségi vizsgát a Kollégiumban, majd ugyanazon év őszén beiratkozott az Erdélyi Református Egyházkerület *kolozsvári Teológiai Fakultására*. A Fakultás rendje s a Fakultás és a Ferenc József Tudományegyetem között fennálló megállapodás értelmében egyúttal az egyetemre is beiratkozott. Itt minden teológus köteles volt négy szemeszteren át filozófiát és pedagógiát tanulni s ezekből a tárgyakból vizsgázni is. Így ír ezekről az évekről 1945-ös „Curriculumában”: „Kiváló professzoraim voltak a theologiai fakultáson Kenessey Béla, Nagy Károly, Ravasz László és Bartók György személyében, akik közül különösen a két utóbbi, akkor mint fiatal professzorok elhatározó befolyással voltak személyemre s döntően meghatározták tudományos pályafutásomat. Ezeknél is nagyobb befolyást gyakorolt szellemiségemre Böhm Károly, a Tudományegyetem lángelméjű filozófiaprofesszora. Amint hozzánöttem a filozófiai problémákhoz, mind nagyobb lett ez a befolyás és tart mind a mai napig, amikor annyi sok évi tanulmány után azt vallom, hogy filozófiai lángelméje és rendszere az európai filozófiában a legelső között áll, sőt sok tanrészletben meg is előzi azokat. Nyolc féléven át hallgattam filozófiai kollégiumait s 1911 májusában, tanítványai nevében én vettem búcsút koporsójánál.”

Ebben a 35 év távlatából írt rövid beszámolóban elgondolkoztató, de megválaszolatlan kérdés az, hogy miért nem tesz említést Kecskeméthy Istvánról és Pokoly Józsefről. Az is különös, hogy Kenesseyt, aki csupán egy évig tanította, első helyen említi. De a legkülönösebb, hogy a két fiatal tanárt, Ravaszt és Bartókot, aki csak néhány évvel volt idősebb Tavaszynál, oly lelkesen idézi meg. Nemcsak róluk, de Tavaszról is dicsérőleg árulkodik ez a néhány szavas méltatás: az ő szemében a tudományos munka és hiteles élet teszi az igazi tekintélyt, és nem az életkor vagy a professzorságban eltöltött évek száma. S aki amazokat elismeri, maga is tudósi és emberi alázatról tesz tanúságot.⁵

1911–1913 között *németországi egyetemeken* tanult tovább, előbb Jénában, majd Berlinben. Jénába „a filozófus Eucken⁶, a kiváló logikus és ismeretkritikus Bruno Bauch, a theologus Wendt és Weinel személyisége” vonzotta.⁷ A jénai félév után három szemesztert Berlinben töltött. Itt „A. Riehl, a kiváló neokantiánus filozófust, Simmelt, a kultúrfilozófus Cassirert, A. Harnackot, Julius Kaftant és R. Seeberget” hallgatta.⁸ Jénából és Berlinből Halle és Lipcse egyetemére is átjárt, utóbbin Wundt filozófiai és lélektani előadásait hallgatta. A két tanév közötti nyári szünidőben pedig a Bielefeld melletti Bethelben, a Friedrich von Bodelschwingh alapította híres szeretetintézményben önkéntesként többhetes diakóniai gyakorlatot végzett.⁹

Ezután két évig *Kenessey Béla püspök titkára* volt. Nem csupán egykori – ragaszkodó – tanítványként nyerte el ezt a feladatot, hanem mert a püspökével rokon tudományos akribiája és mun-

⁴ *Az erdélyi református kollégiumok kultúrhistoriai jelentősége*. RSZ 1925 469–472.

⁵ Ilyen önzetlenséget tanúsító főhajtás volt már 1931-ben az a körülmény, hogy a *Református keresztyén dogmatikát* Ravasz Lászlónak, volt professzorának és pályatársának ajánlotta.

⁶ Rudolph Eucken neokantiánus filozófiatanár volt, akinek akkoriban jelent meg terjedelmes esszémonográfiája: *Geistige Strömungen der Gegenwart* (Lipcse 1909). Ennek summája: Miután az emberi ész rendszerezőképesége csődöt mondott, a szellem és a szellemi élet önállóságában látja az egyedüli kiutat a lét, a teremtés és az emberi élet áttekinthetlenné vált világában. Eucken művei és gondolkodása sokkal többet hatott Tavaszra, mint ahogy ez a kétszavas jelentés sejteti. A tág horizontú, nagy tudású és népszerű teológust 1908-ban irodalmi Nobel-díjra is javasolták.

⁷ *Curriculum vitae*. 1945 (?), kézirat. Heinrich Weinel (1874–1936) a Die Christliche Welt c. folyóirat köré csoportosuló, egyházi keresztyénséget hirdető fiatal teológusok egyike. 1904-től tanított Jénában újszövetségi teológiát.

⁸ A felsorolt nevek – talán az egy Wendt kivételével – a 20. század eleji német teológia legjelesebbjei. Közülük is kiemelkedik Adolf Harnack (1851–1930), a dogmatörténész tudós-fejedelem. Amikor Tavasz Berlinben tanult, még Harnack volt a neve, csak 1914-től használta a *von Harnack* nemesi névformában. A háromkötetes *Lehrbuch der Dogmengeschichte* (1886¹) 1904-ben már negyedik kiadásban jelent meg. Másik alapvető munkája a szintén háromkötetes *Geschichte der altkirchlichen Literatur* (1893. s. köv.). A konzervatív-liberális teológus tíz év múlva Barth legtekintélyesebb ellenfele lett.

⁹ Családi hagyomány alapján. Erre vonatkozó adatokat majd a Tavaszylevezés közreadásától várunk.

kában való pontossága alkalmassá is tette reá. Tavaszy, saját bevallása szerint, felnézett Kenesseyre. A keresztyén „úriember” példaképét látta benne,¹⁰ aki keresztyéni és tudósi alázattal helyezte saját személyét a közügyek mögé, ám ezeket a legkomolyabb határozottsággal és felelősségteljes méltósággal képviselte. Püspöki titkársága idején helyettes vallásánárként is működött az állami tanítóképző és tanítónőképző intézetben. Ez utóbbiban ismerte meg és szerette meg későbbi feleségét, Borbáth Lujza számtantanárt (1887–1960). 1915-ben kötöttek házasságot, házasságukból öt gyermek született.¹¹ Közben 1915 februárjában a Ferenc József Tudományegyetemen filozófiai doktorátust szerzett, *summa cum laude* minősítéssel. Doktori dolgozata, *Az ismeretelmélet és a megismerés pszichológiája. Transzcendentál-philosophiai tanulmány*, 1914-ben jelent meg Kolozsvárt.

A következő öt évben a kolozsvári református kollégium *vallásánára* volt. 1919-ben, *Schleiermacher philosophiája* című dolgozatával teológiai magántanári képesítést nyert, s az 1919–1920-as tanévben magántanári előadásokat is tartott a teológián a vallásfilozófia és vallástörténet tárgyköréből.

3. A Fakultás tanára

A kolozsvári Református Theologiai Fakultás 1920-ban meghívta Tavaszty Sándort helyettes tanárául, majd 1921 januárjában *rendes tanárrá* választották. A Révész Imre távozásával megüresedett egyháztörténeti tanszéken tanított hat éven át. A két fő vizsgatárgyat A keresztyén vallás phaenomenológiája és A magyar protestáns keresztyénség phaenomenológiája címen tanította. Ezek a címek jelzik az akkor már letűnőben lévő vallástörténeti iskola hatását. E felfogás értelmében Jézus Krisztusnak mint vallásalapítónak személye, élete és munkássága – illetőleg ennek újra-fogalmazása a reformációban – olyan „noumenon”, amely mind a keresztyénség egészének, mind a protestantizmusnak jelenségében (“phaenomenonjában”) történetileg bontakozik ki.

A vallástörténeti irányzat szókinszén kívül azonban Tavaszty mást nem vett át ettől az iskolától. Egyháztörténelemben Révész Imre nyomdokain haladt, aki történészként pozitív történettudományt művelt, teológusként pedig Kálvin következetes tanítványa volt. Tavaszty éppen az egyháztörténeti katedrán eltöltött éveiben érlelődött igazán teológussá. Irodalmilag is, a teológiai keresést illetően is, gazdag esztendők ezek: nem csak sokat, de a legváltozatosabb témákról írt és közölt. De életrajza szempontjából az a fontosabb, hogy az uralomváltás és Erdély elvesztése ezen fájdalmas és nyomasztó esztendőiben Tavaszty Sándor – sok más, hű társával együtt – nem csak Erdélyben maradt, nem csak helyén maradt, hanem valósággal szárnyakat kapott, tudósi és közéleti férfiúi nagyságában kibontakozott. Az 1925-ben megjelent *Világnézeti kérdések* című cikk- és tanulmánygyűjtemény hű tükrö ennek a gazdag kibontakozásnak.

1924-től kezdve nyolc éven át a Fakultás igazgatója volt. A fakultás Értesítőjében megjelent évnnyitó és évszáró beszédek, az évente háromszor szétküldött ünnepi konceptusok jelzik, hogy nem méltatlanul. Ezekben időszerűen írt, gondolkodásra serkentett, és igeszerűen vigasztalt. A koncep-

¹⁰ Borbáth Dániel szóbeli közlése 1966-ból. A kortársak, tanítványok egybehangzóan vallottak erről a – Kenesseytől nyert – hatásról: „Nevelői munkájának legszembeütőbb vonása az *igényesség* volt. Megkövetelte, hogy a kollokváló hallgató kifogástalan fekete ruhában jelenjék meg nála. Sokat adott arra, hogy a hallgatók a hivatalos órán keressék föl hivatalos ügyeikkel. Ellensége volt minden formátlanságnak és lomposágnak, amire minden fiatalember természetesen hajlamos. Megkívánta, hogy a nála benyújtott dolgozatoknak a külalakja is kifogástalan legyen.” (László Dezső: *Tavaszy Sándor*. Kézirat, Kolozsvár 1952. 15.) – „Tavaszy Sándor személyiségének egyik jellemvonása a *rend, a gondosság, a tisztaság* volt. Ha valahol megjelent, ruháján, arcán, beszélgetésén felismerhető volt az, hogy ő nemcsak mint a rendszeres theologia professzora él, hanem ez a kifogástalan külső a benső lelki rendnek, az általa szeretett életformának a kisugárzása.” (Borbáth Dániel: *A magasság és fény küldöttje*. Dr. Tavaszty Sándor emlékezete. Kézirat, Kolozsvár 1978. 3–4.)

¹¹ Juhász Istvánné Tavaszty Mária (1916–1979), Tavaszty Ilona (1918–1993), Tonk Emilné Tavaszty Emese (1920–1995), Tavaszty Sándor (1922-ben, pár napos korában elhalt) és Tavaszty Csaba (1924–1981).

tusokban, a legátusokat ajánló ünnepi körlevelekben az emelkedettség és a közvetlen szívéllyesség hangján szól, de nem az egyszerű ember nyelvén.¹²

A Makkai Sándor püspökké választásával megüresedett rendszeres teológiai tanszékre őt választották meg. Itt találta meg igazán a helyét. Amit két elődje nem tehetett meg, azt most ő pótolta: sem Nagy Károly, sem Makkai nem írt részletes dogmatikát, de Tavaszy a tanszéken töltött 5 év elteltével megjelentette a *Református keresztyén dogmatikát*. Ebben felvette a reformátori és ortodox elődök legjobb hagyományait. Önállóan értékesítette a már évek óta érlelődő dialektikus teológia tanítását.¹³ Dogmatikusi munkájának gyors eredményességét azért is kell hangsúlyoznunk, mert az egyháztörténeti tanszéken töltött 6 év alatt ő sem írt tankönyvet, többnyire a Révész Imre jegyzeteit használták a diákok.

A dogmatikával váltakozva etikát is tanított. Ennek jegyzete két változatban is fennmaradt (1939-ből és 1943-ból), de kiadásra nem készítette elő: hiányzik a tudományos apparátusa. Barth *Theologische Existenz heute!* című írásának (1933) és Brunner *Natur und Gnade* című művének megjelenésétől kezdve (1934) egyre többet foglalkoztatják „az etika mai kérdései.”¹⁴ Azt tartotta, hogy a barthi teológia az első évtizedben hermeneutikai tisztázást végzett, majd igazolta értékét a gyakorlati teológiában, a 40-es évekre pedig kiderült, hogy a gyakorlati etika területén is bizonyított.¹⁵

Szakavatott filozófiai tanulmányait a tanszéken két népszerű és sokat forgatott jegyzetben összegezte: a filozófiai bevezetésben és a vallásfilozófiában. Némi változtatással ezeket tanította 1945–1948 között a Bolyai Egyetemen is. *Mi a filozófia?* címen kiadott kis könyvéből¹⁶ lehet igazán megismerni, hogyan oktatott és nevelt Tavaszy Sándor a bölcsesség és a tudomány szeretetére. Ez a népszerűsítő írás nem azért követ jó didaxist, mert egy akkor folyó vitában egyeseket „kioktat”, hanem mert ott húzódik mögötte a tanítványait és tárgyát kedvvel oktató tanár.

Tonk Sándor történész Tavaszy Sándor levelezéséből válogatást készül közreadni.¹⁷ A nagyon gazdag anyag java részét az a levelezés teszi ki, amelyet külföldi egyetemeken tovább tanuló tanítványaival folytatott. Tájékoztatóra buzdította őket, tájékoztatást kért és kapott tőlük a fontos teológiai kérdésekről és mozgalmakról, gyakran elvi vitákba bocsátkozott velük. Tanítványai sorsáért, az egyház teológiájának gyarapodásáért felelős teológiai tanár szól ezekben a levelekben.

Tavaszy Sándor „külső emberének” megértése hiányos volna, ha nem vázolnánk föl, hogyan folytak be teológiai tanári munkájába, illetve abból hogyan nőttek ki

4. Más közegyházi feladatok

Nem csak azért kapott közegyházi megbízásokat, mert teológiai tanár volt. Tavaszy a Biblia és Kálvin felől nézte az egyházat, mint olyan közösséget, amely az örökkévaló és láthatatlan egyház „beterjedése” ebbe az időbe.¹⁸ Ez olyan kihívást jelent a földi egyházra nézve, amely azt permanens és jótékony krízisben tartja. Az egyházban szüntelenül cselekedni, szervezni, a cselekvésben részt venni és mozgásban lenni kell. Minden általa jónak ítélt mozgalomban részt vett, és maga is szervezett. Tagja volt a Vécsi Szövetségnek, a Református Lelkipásztorok Baráti Társaságának. A teológusoknak tartott szerda esti bibliaórán kívül péntek esti bibliakört szervezett főiskolai hallgatók számára. Ez utóbbiból nőtt ki a később oly tevékeny Főiskolás IKE és az IKE Szenior Osztá-

¹² Feltételezésem szerint ez abból ered, hogy sohasem volt gyülekezeti lelkipásztor.

¹³ A jelen tanulmányban nincs hely arra, hogy a Tavaszy-dogmatikát elemezzük. A bibliográfia felsorolja a korabeli bírálatokat, s az ugyanott említett Tökés István-féle tanulmány is a dogmatika recenzióját nyújtja.

¹⁴ S itt nem csak a Dolgozatok című sorozatban e címen megjelent értekezésére gondolok.

¹⁵ *A református teológiai gondolkodás mai kérdései*. Befejezetlen előadás vázlata. Kézirat, 1943 (vagy 1944?).

¹⁶ Kolozsvár 1928. A könyvecskét „a filozófia iránt érdeklődő kolozsvári magyar főiskolai hallgató barátainak” ajánlotta.

¹⁷ Tonk Sándor szóbeli közlése.

¹⁸ *Református keresztyén dogmatika*. Kolozsvár 1932. 223–227.

lya.¹⁹ Kézíratos hagyatékában se szeri, se száma azoknak a jegyzeteknek és vázlatoknak, amelyeket különböző gyülekezeti és egyházi konferenciákon tartott előadásaihoz vagy bibliamagyarázataihoz készített.

Az 1923-tól újraindult Az Út című folyóiratnak állandó munkatársa volt. Azok a tanulmányai jelentek meg benne, amelyeket a barthi teológia útegyengetésének tekintünk. 1925-ben átvette a Református Szemle szerkesztését. Úgy tett, mint elődei: a hetenként megjelenő lapba nemcsak hivatalos közleményeket és beszámolókat tett, hanem igemagyarázatokat, könyvismertetőket és tudományos teológiai cikkeket is. 1926-ban Maksay Alberttel együtt megalapította a Kálvinista Világ című egyházi-közéleti lapot, amelyet 1934-től Kiáltó szó címen ő szerkesztett tovább, majd később László Dezsőnek adott át.

Az Út havonta jelent meg, a Szemle hetente, a Kiáltó szó pedig kéthetente. Ez a rendszeres szerkesztői munka és közlés két évtizeden át szinte folyamatos volt, sőt növekedett is. Mindez pontosságot igényelt, munkabírást és tudományos akribiát követelt. Tavaszny rendelkezett ezekkel a képességekkel.

Talentumait ismerte fel és ismerte el az egyház, amikor egyéb hivatalokat is bízott reá. Makkai Sándor Debrecenbe távozta után Vásárhelyi Jánost választotta püspökké az egyházkerületi közgyűlés. Ugyanakkor Tavaszny Sándort főjegyzővé választották, s ezt a tisztséget haláláig becsülettel viselte.²⁰ Ezzel zsinati, majd 1940–1944 között egyetemes konventi tagság járt.

5. Közéleti tevékenysége

Jobb híján nevezzük így Tavaszny Sándornak az erdélyi magyar és az egyetemes tudomány és művelődés területén végzett szolgálatát. Azért nem pontos a „közéleti tevékenység” megjelölés, mert teológiai tanárkodása és a többi egyházi munkája is olybá veendő. Neki a „világi” közéleti szolgálat ugyanannak a hívő tudósnek és lelkipásztornak a munkáját jelentette. Ott is Isten országának szolgálata kötelezi őt, ha az iskola, a természetjárás, a nemzetnevelés vagy a tudományszervezés kérdéseiben szólal meg. Ez a kötelesség készítette arra, hogy minden lehetséges fórumon a maga eszközeivel: írói tevékenységével és tudományos előadásaival szolgáljon.

1920-tól kezdve tagja volt az Erdélyi Múzeum-Egyesületnek, 1930-ban pedig megválasztották a Bölcsészeti, Nyelv- és Történettudományi Szakosztály elnökévé, később az Egyesület alelnöke, majd elnöke is volt. Elnöki jelentései, az EME vándorgyűlésein és rendes évi alkalmain elhangzott előadásai tükrözik: ő ezt a fórumot, az ott folyó munkát szívügyének tekintette. Sokat hangoztatott álláspontja volt az, „hogy elvész az a nép, amely *saját* és *sajátos* tudomány nélkül való”.²¹ Az egyetemétől megfosztott erdélyi magyarság tudományos képzése, az egyetemes tudományhoz való felzárkózásunk már csak az Erdélyi Múzeum kereteiben valósulhatott meg. Tudományt csak nemzeti nyelven és nemzeti közösségben lehet művelni. Tudományra pedig azért van szüksége egy népnek, mert erre az igazság keresésének egyetemes parancsa kötelezi.

Irodalmi tevékenységének elismeréseként 1924-ben tagjává választotta az Erdélyi Irodalmi Társaság és a Kemény Zsigmond Társaság. Ettől kezdve az Erdélyi Irodalmi Társaság folyóiratának, a Pásztortűznek is társszerkesztője lett, Áprily Lajos és Reményik Sándor munkatársaként. 1926-ban alapító tagja volt a Marosvécsen, Kemény János báró kastélyában született írói tömörülésnek, az Erdélyi Helikonnak, sokat közölt ennek lapjában, a Helikonban. Buzgón közreműködött az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület újjászervezésében, ennek is tagja, majd hosszú ideig alelnöke volt.

Tagjává választotta, s egy ideig elnöki tisztségét is reáruházta az Erdélyi Kárpát Egyesület. Ez utóbbi egyesület kimondottan turistaegylet volt: tagjai a természetjárást és a természet védelmét

¹⁹ László Dezső, *i.m.*

²⁰ Borbáth Dániel, *i.m.*

²¹ *Mi a filozófia?* Kolozsvár 1928. 17. A mondat Hős 4,6 parafrázisa.

tözték ki célul maguk elé. Nem volt semmi különös ellentmondás abban, hogy teológiai tanárt választottak maguknak elnökül. Tavasz Sándor híres természetjáró volt. A 20-as évek közepétől kezdve rendszeresen kirándult: szombatonként a Kolozsvár környéki erdőkbe, de gyakran többnapos hétvégi gyalogtúrát tett Erdély valamelyik nevezetes hegyvidékén. Ezekre a kirándulásokra családja tagjain kívül teológus és más főiskolás ifjakat is magával vitt. Itt szerzett élményeit, Erdély földje és népei keltette gondolatait írta meg az 1938-ban az Erdélyi Szépművéses Céh által kiadott útleírásokban, *Erdélyi tetők* címen.²²

6. „Erdély adja a sírt”

A második bécsi döntés után Észak-Erdély magyarsága visszakerült az anyaországhoz. Ezt az eseményt ugyanolyan örömmel vette tudomásul, mint amilyen szenvedélyesen ítélte el huszonévesen az 1916-os román betörést. Ám továbbra sem vett részt semmilyen napi politikai mozgalomban. Tavasz magyarságtudata nem volt harsány, de mély volt és igaz. Neki a hazatérés megnövekedett lehetőségeket jelentett, s ezeket sokasodó munkával ki is használta. Főjegyzőként ő viselte leginkább azokat az adminisztratív terheket, amelyek az egyetemes konvent újjáalakulásával és az Erdélyi Református Egyházkerületnek a Magyar Református Egyházba történő újrabetagozódásával jártak. Leginkább annak örült, hogy az első világháború után nehezen megtartott és felélesztett erdélyi magyar tudományos élet a megnőtt és szabadabb keretek között immár gazdagon kibontakozhatott. Sajnos csak addig, amíg a háborús viszonyok engedték. Különösen mély volt ezek után az a szakadék, amelybe 1944-ben zuhanni kellett. Nem csak az októberi szovjet–román megszállás, hanem már a márciusi német megszállás és Kolozsvár június 4-i bombázása miatt. Tavasz ezek között az események között végig őrhelyén maradt. A teológiai oktatásban ez azt jelentette, hogy abban az évben hamarabb zárult a tanév, illetve a következő csak decemberben – és csupán néhány diákkal – kezdődött. Közben a püspökkel és a város magyarsága más előjáróival együtt a megszálló hatóságokkal folytatott tárgyalásokban is részt kellett vennie.

Az összeomlás és az újabb uralomváltás eseményeiről krónikaszerűen számolt be a Református Szemle hasábjain.²³ De hogy nemcsak kötelességszerűen vészelte át a legborzalmasabb háborús évet, hanem szelleme, tudósi habitusa is úrrá lett azon, azt egy nemrég megjelent visszaemlékezés tanúsítja.²⁴ A teológia kertjében, a kolozsvári Békásban tartott nyári konferencián a zsidókérdésről beszélt, „a vitathatatlan tekintélyű tudós bátor biztonságával és keresztyénhez illő szelíd szerénységgel, a Bírak 19–21 alapján”. A benjáminitákat szörnyű bosszúhadjáratban kiírt Izrael rádöbben arra, hogy a testvérmemzetségek egyikét semmisítette meg. Meggyászolja Benjámin és intézkedik helyreállításáról. „Itt mindenki bűnös és bűnrészes. Ha a másokban keressük a bűnöst, meg fogjuk találni, és soha nem lesz vége a bosszúállásnak. Keresse mindenki magában a bűnöst, meg fogja találni.”

Keresztyéni szelídsége és tudósi habitusa segítette őt abban is, hogy a háború utáni években ugyanúgy ellássa egyházi, tanári és tudományos feladatait, mint korábban. Pedig ezekben az években mindegyik téren egyre szűkültek az ő lehetőségei is. A világ egyre hangosabb volt a demokrácia jelszavától, s a jelszó mögött már terjeszkedett a bolsevik diktatúra. A látszatdemokráciára a párizsi békekonzferenciáért volt szükség, s mihelyt azt megkötötték, megkezdődtek a „tisztogatások”. Az ismét elvett egyetem helyett a Groza kormány létrehívta ugyan a Bolyai Egyetemet, de

²² Jó néhány zsebméretű kockás fedelű füzet található kéziratos hagyatékában. Egy ilyen füzet mindig nála volt, ebbe jegyezte megfigyeléseit, gondolatait, úti olvasmányainak kivonatát. Sok-sok helyen találkozni ezekben a füzetekben földrajzi, földtani és földtörténeti vonatkozású följegyzésekkel és ábrákkal. Látszik, hogy kirándulásaira alaposan készült, nem akart a földnek és a tájnak csupán külső szemlélője maradni.

²³ 1945. 12–14.

²⁴ Bélteky Ákos (= Dobai István): *IKE-konferenciák Erdélyben a II. világháború után*. Szegedi Történelmi Lapok 1995.

azon kezdettől a kommunisták irányítottak. Tavaszy Sándor és Imre Lajos tanítani kezdett az új egyetemen, de három év után el is távolították őket onnan.

1948 novemberében állami nyomásra meg kellett szakítaniuk teológiai tanári működésüket is. A két hatvanéves tanárral egyszerre nyugdíjazták az alig egy évvel idősebb Nagy Gézát és az egy évvel fiatalabb Gönczy Lajost is. Ehhez a Fakultás átszervezése szolgáltatta az ürügyet. 1949 januárjától kezdve Egyetemi Fokú Protestáns Theológiai Intézet néven működött tovább. Három eszmetársa még évtizedeken át szolgálta nyugdíjasként egyházát és a tudományt, de Tavaszy Sándornak más rendeltetett. Korábbi szívbetegsége súlyosbodott, s ez egyre több pihenésre kényszerítette, majd hosszú hónapokra ágyhoz láncolta. 1951. december 8-án halt meg, teste a Házsongárd földjében nyugszik, a boldog feltámadás reménysége alatt.²⁵

II. A teológusi út állomásai

1. A dialektika-teológia befogadásának előzményei

Közhelyszerűen hangzik, pedig nem az, hanem irodalomtörténeti tény, hogy Tavaszy Sándor más erdélyi és magyarországi teológusokat megelőzően, elsőként szólaltatta meg és képviselte a magyar református teológiában az úgynevezett *dialektikus teológiát*. A dialektikus teológia jelentőségét és hatását több tanulmány mérte fel történelmi szempontból.²⁶ E hatás átvételében és közvetítésében közismerten nagy részt vállalt Tavaszy Sándor. Teológiai tanári munkásságának kezdetén figyelt fel az ige-teológia új hangjára, üzenetének tartalmára, majd egy évtized leforgása alatt, 1924-től 1934-ig, intuitív-alkotó módon átvette, írásaiban, előadásaiban képviselte és mintegy meghonosította. Így járult hozzá ahhoz, hogy először a teológiai gondolkodásban, majd egyházunk egész szolgálatában bekövetkezzék a váltás: a protestantizmus kultúrát szolgáló liberális vallásossága helyett egyre inkább teret hódított az egyház élő hite. Ez a hit Isten Igéjéből támad, és Isten országa szolgálatában áll. Gyümölcsei addig vannak az embernek és világának javára, amíg az egyház ebben a magasabb rendű szolgálatban megmarad.

Ahhoz, hogy ezt a változást Tavaszy teológiájában leírassuk, előbb meg kell ismerkednünk az előzményekkel, teológiai irodalmunk néhány kérdésével az 1895–1925 közötti időből.

Két előítéletet kell eloszlatnunk e korszakra vonatkozóan. a) Az első az a nézet, amely szerint az erdélyi református teológia saját és önmagában álló teológia. Ennek az állítólag önálló teológiának vonásai az erős kálvinista hitvallásosság és a magyar nemzeti jelleg. Egy ilyen teológiát nem lehet idegen befolyások irányába eltéríteni. Ami a Barth dialektika-teológiájában jó, az nekünk nem nóvum. Ami viszont a Barth teológiájában nóvum, az nekünk nem jó, mert vagy a nyugati polgári gondolkodás, vagy a német pietizmus, vagy az ökumenikus mozgalom „terméke”. b) A másik előítélet ugyanilyen felszínes, csak ellenkező előjelű. Eszerint a barthi teológia egy „noch nie dagewesen” nóvum: az evangéliumi megújulásnak olyan hangja, amely nálunk sokáig nem hallatszott, de amelyre igen nagy szükségünk van. Ez az új irányzat reformátori erőt jelent, és az egyházunkban addig uralkodott teológiai liberalizmus avított-konzervatív levegőjébe új életet hoz. Ez az új teológia egyúttal arra is hivatott, hogy tiszta igehirdetésével és bizonyágtételével oszlassa el az egyházunkat kívülről fenyegető modern pietizmus nyomasztó, zavaros ködét.

Lehet, hogy ez a két előítélet nem jelentkezett következetesen és nem alakított ki megrögzött véleményt. De időnként meg-megjelent. Az első azért konzervatív, mert idegenkedik a változástól, mert nem veszi észre, hogy az igazi recepció lelki gazdagodást hoz az egyházba. A második elői-

²⁵ Sírjára Szervátiusz Jenő és Szervátiusz Tibor kolozsvári szobrászok faragták a fehér márvány sírkövet. Ez kinyitott Bibliát képez, lapjain a Jel 1,8-at idéző Alfa és Ómega jelével. A bibliajelző pedig egy szál havasi gyopár!

²⁶ Tavaszy Sándor: *A dialektikai teologia problémája*. 1929; Nagy Géza: *Barth teológiájának előzményei, kritikája és jelentősége*. 1930; Török István: *Barth teológiájának kezdetei*. 1930; Juhász István: *Barth hatása a romániai református egyház teológiájára*. RSZ 1966/5–6. 341.

télet felszínes, mert kerüli a nyílt szembesítést, recepció helyett csak pusztá csatlakozást, recitálást akar.

Ezekkel az előítéletekkel szemben a recepció két különböző örökségű teológiai gondolkodás olyan találkozását jelenti, amelyben mindkét hagyomány önmagát kiteljesíti és egymást kiegészíti. A recepció a tradíció korrelatívuma.

Juhász István 1966-ban elkészítette az 1925 utáni teológiai irodalom seregszemléjét *Barth hatása a romániai református egyház teológiájára* címen.²⁷ Viszont ha Barth befogadása igazi recepció volt, akkor időben „visszafele” is át kell tekintenünk teológiai irodalmunkat és megkeresnünk benne azt a szálat vagy azokat a szálatokat, amelyen vagy amelyekeken reformátori értékeink (vagy azoknak aktuális tartalmai) átvezethetők a múltból a mába. Makkai Sándor elvégzett ugyan egy ilyen áttekintést 1850–1925 közötti egyházi irodalmunkra nézve,²⁸ de őt általánosabb érdek vezette és teljességre törekedett. Itt a vizsgált teológiai korszakból a bejárandó terület néhány szelvényét kell csupán bemutatnunk és ideiglenes eredményeket rögzítenünk.

Barth Károly teológiájának egyik jellemzője az ún. *krisztológiai koncentráció*, az ismételt hivatkozás arra a tényre, hogy Jézus Krisztus Istennek egyetlen és élő igéje, az egyedüli Úr, akire életünkben és halálunkban hallgatnunk kell. Ő a teológia kritériuma és módszere. Barth gondolkodásának erre a hangsúlyozott középpontjára tekintve azt kérdezzük a századforduló teológusaitól, a barthi teológia előzményeit keresve: „Ti pedig kinek mondotok engem?” (Máté 16,15) Ez a „ti” három irányzat képviselőire vonatkozik egyszerre: a liberális teológiára, a konfesszionális kálvinizmusra és a biblicista-belmissziós irányzatra. A vizsgált korszakban, a harminc év alatt nem hiányzott az igazi felelet: Te vagy a Krisztus, az élő Istennek fia!” (Máté 16,16)

Bár három irányzatról kell beszélnünk, az is világos, hogy ez a három vonal helyenként érinti vagy éppen fedi egymást. Az idézendő szerzők között vannak olyanok is, akiket eredetiségük miatt nem is szerencsés dolog irányzatokhoz kötni (például Ravasz László és Imre Lajos), s van ismét olyan is, aki nem venné jó néven, ha hallaná magát a barthi teológia útkészítőjeként emlegetni. Egyszóval, minden „skatulyázási” szándék nélkül kapcsolom a) a liberális kálvinizmust Nagy Károly, Ravasz László és Makkai Sándor neve mellé; b) a biblikus-belmissziós jelzöt Kenessey Béla, Imre Lajos és Nagy Géza neve mellé; c) végül Révész Imre és Tavasz Sándor a világnézeti kálvinizmus képviselője volt. Természetes, hogy ezek az irányzatok és árnyalatok egymásba folytak, s az említett nevek egyike sem volt „tisztá” képviselője valamelyik irányzatnak.

Ezek között a teológiai irányzatok között van átmenet, s ha ezt a Tavasz Sándor előtti teológiai irodalomban követhető haladást le akarjuk írni, akkor ezt így határozhatjuk meg: ebben a harminc évben teológiánk fokozatosan elszakadt a múlt századi liberalizmustól, újból megismerte Kálvint, a reformátori hitvallási iratokat, ismételten felmerült benne a kálvinizmus megújulásának, öntudatra térésének szükségessége. Ez a korszak sürgette a keresztyénség pozitív dogmáinak, a biblia centrális tanításának érvényesítését, és mindenekelőtt célul tűzte ki a Jézus Krisztus egyedüli főisége alatt és Isten színe előtt élő „öntudatos, szabad, erkölcsi személyiség” kialakítását.²⁹

A *liberalizmustól* való eltávolodás Kálvin újrafelfedezésével kezdődött. Ebben nálunk a kezdetkor Nagy Károly tette a legnagyobb szolgálatot, a reformátor születése négy százados évfordulója küszöbén. Már 1895-ben nagyobb Kálvin-tanulmányt tett közzé. Magyar nyelvre fordította az Institutio 1536-os első kiadását (1904). De ez még nem volt fordulat, hanem olyan magvetés, amelynek aratása egy-másfél évtizeddel későbbre esik. Ám az a Nagy Károly, aki 1908-ban még azt emlegette, hogy „egyházunknak nem a régi dogmákra és hitvallásra, hanem hitvallókra van szüksége”,³⁰ két év múlva megteszi az első lépést az elszakadás irányába is: „Absztrakt, doktrínair,

²⁷ RSZ 1966. 342.

²⁸ *Az erdélyi református egyházi irodalom 1850-től napjainkig*. Kolozsvár 1925.

²⁹ Révész Imre: *A mai magyar kálvinizmus*. Debrecen 1923. 36.

³⁰ *A protestáns szellem a szabadelvűség szelleme*. RSZ 1908. 83.

beteges liberalizmus helyett igazi liberalizmushoz kell visszatérnünk.” A korábbi liberalizmus „az egyéni önkény és a mindent nivellírozó egyenlőség fantomja” volt, amivel szemben a protestantizmus „vallási forrásához”, a kálvinizmushoz kell fordulnunk. Ez két alapvető dogmatikai és egy etikai felismerést eredményez: 1. Isten az abszolút, örök érték, aki ott van mindenütt, „legközelebb éppen szívünkben, lelkiismeretünkben. Vele közvetlen, személyes összeköttetést biztosít a vallásos tapasztalás”. 2. A kálvinista predestináció örök igazsága a második felismerés: üdvösségünk egyedül és kizárólag Isten atyai kezében van, s ez „abszolút, isteni bizonyosság a lelkiismeretben”. 3. Etikai síkon a kálvinizmus „hangos tiltakozás az ellen, hogy bármi végesnek örökkévaló értéket tulajdonítsunk”, mert Isten egyházának nincsen más feje, mint maga Jézus Krisztus, és mert a világ nem csupán materiális érdekek küzdőtere.³¹

A liberalizmustól való eltávolodásnak ez a kezdeti hangja felerősödik Ravasz László és Makkai Sándor munkásságában. Ravasz szerint a kálvinizmus egész „vallásos értékrendszert” tud nyújtani. Makkai szerint pedig a hitnek „világ- és életformáló erővé, de előbb öntudatosan megalkotott világnézeté s ennek keretében parancsoló, kötelező erejű életeszemlényé kell válnia, amely az igazság bizonyosságában követeli magának a világban való érvényesülést” (*Öntudatos kálvinizmus*, 1925).

A liberalizmussal szembeni kritika hangja Tavasz Sándornál a leginkább átható. „A szabadelvűség hosszú uralmának eredménye, hogy a világon mindent és mindenkit megértettünk, de ebbe a mindent és mindenkit megértésünkbe legdrágább értékeink s legsajátosabb javaink pusztultak bele... Elszintelenedett minden kereszténység és minden vallásos világnézet. Pedig mindegyik vallás arra van hivatva, hogy sajátosságai által szolgálja, építse és előbbre vigye Isten uralmának e földön való megvalósulását. A sajátos színt a virágoknak, népeknek, nemzeteknek, a fajoknak, a vallásoknak, az egyéniségeknek Isten azért adta, hogy azzal éljünk, gazdagodjunk.”³²

Talán nincs még egy olyan korszaka teológiai múltunknak, amikor az egyház és a hazai keresztényiség vagy protestantizmus helyzetét annyian elemezték volna, jövőjéért annyi aggódó-reménykedő-bátorító hang szólalt volna meg, mint a vizsgált időszak végén. Az a várakozás és keresés jellemezte a Krisztus kérdésre választ adó egyházunk ezen képviselőit, amely a legjobban az emmausi tanítványok ítéletes és egyben ígéretes helyzetével jellemezhető. A megismert, személyes megváltóul elfogadott Krisztus tölti be egész életüket és – mégsem látják őt, de ő maga megismerteti magát velük. Az első világháborúban és után átélt krízis, amely Nyugaton és Keleten egyaránt jellemezte az európai szellemi kultúra hangulatát, jól látható a mi kultúrprotestantizmusunk megrendülésében is, amit a legérzékenyebben jeleznek Tavasz Sándornak a 20-as évek elején írt cikkei, tanulmányai.

Tavasz Sándor találóan jellemzi a bizonytalan helyzetet: „Hol látunk ma valami öntudatos, határozott magatartást és aktivitást? Hol látunk ma valami történelmi jelentőségű határozott belemenyúlást az egész világra rászakadt káoszba? Hol egy rendező akarat, egy formáló aktus az emberiség részéről, amely a káoszból kozmoszt akarna alkotni? Sehol. Ma meglepte a világot a várakozás hangulata. A mai emberiség tekintete a jövőn csügg, miután a múlttal és a jelennel betelt, és a jövőtől kozmikus erők kibontakozását, kinyilatkoztatását várja. Ez a várakozás közömbös. Ezért kaptak lábra olyan világnézetek, mint a hamis kozmológiai látású, apokaliptikus krízist dátumszerűen hirdető millénista adventizmus, a romantikus világhangulat és a római katolikus monasterizmus meg a protestáns liturgiai (hochkirchliche) mozgalom.”³³

Ennek leküzdésére nem volt alkalmas a liberalizmus. De az egyoldalú, kizárólagos konfesszionizmus sem, mert igazi kálvini sajátosságainkat éppúgy mellőzi, mint a szabadelvűség. Ez nivellál és megszüntet, amaz eltúloz és mérgez. „Nem szabadelvűség és nem kizárólagosság,

³¹ *A magyar protestantizmus helyzete, kilátása, teendői.* RSZ 1910. 223. s. köv.

³² *A kizárólagosság és szabadelvűség mérge.* = *Világnézeti kérdések.* Torda 1925. 80–81.

³³ *A jelenkori világhangulat.* = *Világnézeti kérdések.* 82. s. köv.

hanem az egyetemesség az az ige, amely mint világító csillag kivezethet a szabadelvűség és kizárólagosság által megmérgezett jelen atmoszférájából. Magaslat és horizont kell nekünk, ahonnan messze tekinthetünk az Isten áldott, szép világának virágoskertjébe. Magaslat és horizont kell nekünk, ahonnan boldogan tudunk gyönyörködni Isten messzi világának minden szépségében, ahonnan sok szint, sok sajátosságot, sokféle gazdagságot látunk, ahol elhal a szívünkben minden féltékenység s csak gyönyörködünk, hogy milyen gazdag az Isten.”³⁴

A teológiai útkeresést nemcsak az akadémiai katedrán, hanem lelkipásztorok szószékei magasságában is vállalják. Veress István bihariószegi lelkipásztor³⁵ a dogmatikus keresztyénség helyreállítását sürgeti a modern teológiával szemben. Ez utóbbi a történetivé lett Jézus-képpel, a szupranaturalizmustól megfosztott Bibliával és vallástörténeti nivellálásával azt adta fel, ami a keresztyénség lényege. Az újtestamentumi krisztológia és az arra építő Krisztus-hit nem jelent tudománytalanságot, hanem pozitív tartalmat. Ezt a pozitív ortodox teológiát Veress István szerint Martin Kähler és Friedrich Naumann képviseli a német teológiában. A Veress könyvének apologetikus szemléletén túlnő, de ugyancsak a modern teológia kritikáját kísérel meg Nagy Géza *A keresztyénség jövője* című 1919-es tanulmányában.³⁶ Ő a keresztyénségben a pozitívumot nem a pozitív dogmákban, hanem a pozitív erkölcsi személyiség megvalósításában látja. Ugyanezt a követelményt – mint már láttuk – később Révész Imre így fogalmazta meg: „Jézus Krisztus evangéliuma a szabad, erkölcsi személyiség erejében”. Utóbb bebizonyosodott, hogy a kálvinista keresztyénség akkor lesz evangéliumivá, ha nem pozitív vallás. De ez az akkori pozitívizmus mégis segített teológiánknak eltávolodni a liberalizmustól.

Ugyanilyen segítséget jelentettek a *belmissziós csoportmozgalmak*, amelyeket Révész és Makkai egyházunkba érkezett „vendégnek” titulált, viszont Kenessey Béla püspöksége idején és Imre Lajos egész működése alatt egyházasítani próbált. Az ő érdemük, hogy a belmissziós pietizmus nem maradt meg szűk, egyleti formájában.

Külön fejezete a reformátori teológia századfordulón történt megújulásának a *hitvallások* újralfelfedezése. Ebben kiemelkedő úttörő volt Erdős József debreceni és Rácz Károly szapárfalvi lelkipásztor, a II. Helvét Hitvallás és a Heidelbergi Káté lefordításával és kiadásával. Ezen úttörő munka után Makkai Sándor és Tavaszy Sándor eredményesebben tudták 1920 és 1930 között a két hitvallás gyülekezeti használatát keresztülvinni.

Nem sok az, amit ebből a korszakból felmutathatunk, de nem is kevés: tervvázlatok ezek, amelyek elősegítették Barth teológiájának befogadását. Építőkövek ezek, amelyeket nem kellett Svájc-ból idecipelni ahhoz, hogy a húszas évek végén Tavaszy Sándor és a barthiánus teológia hazai építői építhessék azt a házat, amelyhez elhatározó indítást adott Barth Károly, Isten amaz áldott eszköze, de amelyhez Jézus Krisztuson kívül más fundamentum nem vettett.

2. „Böhm Károlytól Barth Károlyig”

Említettük már, hogy a dialektikus teológia megjelenése a teológiai gondolkodás megváltozását jelentette. Ezt némi túlzással új reformációnak is szokták nevezni. A bibliai igazságoknak, egyházi dogmáknak, bevett fogalmaknak az új teológiában nyert átértékelése valóban olyan gyökeres átalakulást követelt a teológiai tudománytól és az ige hirdetéstől, ami nem történt – nem történhetett – egyik napról a másikra. Tavaszy Sándornál sem következett be valamilyen „barthiánus megtérés”. Hosszú éveknek kellett eltelniük, amíg az új kantiánus Böhm-tanítványból egyházilag elkötelezett Barth-tanítvány lett. Ebben a folyamatban nem csak a német nyelvű teológiának a húszas években történt átalakulása játszott közre. Tavaszy azokat a hatásokat is felvette, amit egyházunk és teoló-

³⁴ *A kizárólagosság és szabadelvűség mérgé*. I.h., uo.

³⁵ *Dogmatikus és dogmanélküli keresztyénség*. Gyoma 1909.

³⁶ Megjelent Székelyudvarhelyen 1922-ben.

giánk saját belső megújulása tett reá. A teológiai liberalizmustól a konfesszionális kálvinizmusig, a kultúrprotestantizmustól a belmissziós mozgalmakig vezető utat ő maga is végigjárta.

Mivel Tavaszty Sándor teológiai fejlődésében nem látványos törésként jelentkezett a barthiánus váltás, csupán életműve témáinak állomásszerű váltakozását követve írható le az a teológiai „metanoia”, aminek eredményeként egyházunk az ige-teológiát recipiálta. Hatalmas életművéből kétharmadnyi a teológiai írás, egyharmadnyi pedig filozófiai munka. Ez utóbbiak nagy része munkássága első évtizedében, 1926 előtt jelent meg. Az életmű ilyen külső számbavétele alapján is megállapítható, hogy Tavaszynál kezdetben a filozófiai érdeklődés dominált, s ezt később háttérbe szorította a teológia. A következőkben éppen azt fogjuk kimutatni, hogy tudományos érdeklődésének ezt a jelentős változását – a teológiai pálya és közegyházi feladatai mint külső feltételek mellett – három tényező váltotta ki: *filozófiai tanulmányai, a hitvallásos kálvinizmus és a dialektikus teológia*.

a) Filozófiai hatások

A teológiai fakultás akkori rendje szerint Tavaszty Sándor 1907-ben az egyetemre is beiratkozott, ahol másoké mellett főleg *Böhm Károly* előadásait és szemináriumait látogatta. Böhm akkoriban, élete utolsó évtizedeiben tanította filozófiai rendszerének legkiforrottabb részét, az axiológiát és az etikát. *Az erkölcsi érték tanában* azt vallotta, hogy korábban azért nem fogott hozzá az etika kidolgozásához, mert nem érzett magában elég bátorságot hozzá. Aki a filozófia bármely más ágában téved vagy tökéletlent alkot, az nem vétkezik súlyosan. „A helytelenül összefűzött szálakat fel lehet bontani, az objektív ismereteket meg lehet foltozni. Az erkölcs filozófiája azonban a centrumnak a filozófiája: Jaj nekem, ha a cselekedetek forrása felől helytelenül elmélkedem, mert egész életem boldogsága és értéke forog kockán... Az ember csak egyszer él: helyrehozhatatlan ennélfogva minden mulasztás, amelyet életünkben az erkölcsi téren elkövetünk. S kettős kötelesség nehezedik reám, amikor mint professor, azaz az igazság felkent hirdetője, életem vezérlő gondolatait előadom. Jaj nekem, ha hallgatóim valamelyikénél téves életfelfogásra okot adok, vagy megbotránkozatom, ahogy az Írás mondja.”³⁷ Tanítómesterének ez az arisztotelészi ihletésű erkölcsi igényessége, amely kivételesen nagy tudással, önálló gondolkodással párosult, lenyűgözte, magával ragadta a fiatal Tavasztyt, és hosszú időre elkötelezte a filozófia iránt. Így történt ez Böhmnek más teológus-tanítványaival: Ravasz Lászlóval, Tankó Bélával, Bartók Györggyel és Makkai Sándorral is. Böhm Károly Kant erkölcsi idealizmusát képviselte és vitte egy lépéssel tovább. Ő ugyanis az emberi szellemnek mint legfőbb értéknek a hatásait nem szűkítette le az erkölcsi értéktartományra, hanem kiterjesztette az esztétikai, fizikai, ökonómiai és szociális értékelés területére is. Ezzel az az erkölcsi ideál, amely a vallás fő célja, tudniillik a szabad erkölcsi személyiség kialakítása, szélesebb alapokra tud helyezkedni, mint Kantnál. Kant szerint „az emberi lélek nem pusztán fehér lap, amelyre a tapasztalat ráírja a maga ákombákomjait, hanem egy gazdagon tagolt orgánus, amelynek megvannak a minden tapasztalatot megelőző határozmányai”. A lélek legtisztább területe, az emberi szellem e határozmányokban olyan formákat és fogalmakat nyert, amelyek „szellemünk ősi sajátjai”.³⁸ Ezeknek foglalatja az apriori, autonóm és szabad erkölcsi törvény, amely feltétlen parancsként (kategorikus imperatívuszként) az emberi szívbe van írva. Böhm is vallotta a kategorikus imperatívusz meglétét, de azt az emberi szellemnél biztosabb valóságalapra helyezte: az emberi öntudat „öntét”-nek nevezett tartományába. Tavaszty Sándor szerint Böhm Károlyban „Kant filozófiájának örök érvényű bimbói pompás virággá fejlettek. Aki Kantot önmagában nézi, az talán csak egy öreg skolasztikust lát benne; aki Kantot Böhm Károlyon át nézi, az meglátja benne a filozófia örökifjú lovagját, akinek előrenéző alakján hajnalpír ömlik el”.³⁹

³⁷ *Az erkölcsi érték tana*. Budapest 1928. Sajtó alá rendezte és a bevezetőt írta Bartók György.

³⁸ *Kant*. = *Világnézeti kérdések*. 27–31.

³⁹ Tavaszty Sándor: *Mi közünk nekünk Kanthoz?* = *Világnézeti kérdések*. 23–26.

Amikor 1911-ben Böhm Károly koporsójánál a tanítványok nevében e szavakkal búcsúzik: „Porsátorod felett hirdetjük szellemednek örök életét”, akkor e racionális ízű szólammal nem a feltámadás hitbizonyosságát kerüli meg, hanem csak erkölcsi idealizmusát foglalja szavakba. Tiszteleg az előtt az emberi szellem előtt, amely egyedül képes értékelésével az emberiség életének egyetlen uralkodó törvényét, az erkölcsi törvényt érvényre juttatni. Böhm Károly „a nehéz logika gyémántszállain jutott el ahhoz a nagy igazsághoz, hogy a *legmagasabb valóság az öntudat, a legmagasabb érték a szellem, életünk legmagasabb formája pedig a szeretet*, aminek tartalmát a szellem azonossága, tehát az igazság adja”.⁴⁰

Tavaszy Böhm Károlytól megtanulta „a szellem világának gyémánthálózatát” keresni, megtanulta a szellemi önértéket legmagasabb rendű törvényként tisztelni, amely – a fizika törvényétől eltérően – nem a legkisebb, hanem a legnagyobb ellenállás irányában hat. Ennek ellenére nem számolt azzal, hogy az így felépített világ az emberi ész világa, amelyben Isten csupán abszolútum, örök szellem vagy noumenon, akit nem személyes realitásként találunk meg, hanem posztulátumként vagy munkahipotézisként magunkkal szembeállítunk. Ő nem a hit tárgya, hanem csak az értelemé; nem a teológiáé, hanem csak a vallásfilozófiának tekintett teológiáé.

A szellem végtelen gazdagsága nem merül ki az egyéni erkölcsi korlátok között, hanem felöleli a kultúra egész körét, amelyhez hozzátartozik nemcsak a tudomány, de a vallás is. A szellemnek ezt a kiterjedését Tavasz Sándor Schleiermacher filozófiájában látta rendszerbe foglalva. Átvéve Carl Lülmann szép kifejezését, ő is „19. századi egyházatyának” tekinti a romantikus idealizmus nagy gondolkodóját.⁴¹ Ezt a megtisztelő nevet Schleiermacher azzal érdemelte ki, hogy etikai vizsgálódás tárgyává tette a kultúrát, hogy a keresztyénséget a kultúrán belül úgy mutatta fel, mint a vallás és az erkölcsiség egységét, és hogy „*visszaadta a teológiát a tudománynak s felszabadította az idegen célok (ti. a szupranaturalizmus és a racionalizmus) szolgálatától*”.⁴²

A teológia a tudományok rendszerében – ez a kérdés különös gonddal foglalkoztatta Tavaszyt, mégpedig nemcsak Schleiermacher hatása miatt, hanem 1920-tól kezdve a tudományos professzió gyakorlati kérdéseként is. Schleiermacher tudományrendszeréből átvette azt a megkülönböztetést, amely szerint más az egyetemes vallásfilozófia és más a filozófiai teológia. Ez utóbbi nem a bölcséleti etika, hanem a teológia része, s Tavasz ezt keresztyén vallásfilozófiának nevezi. Az teszi teológiává, hogy „azoknál, akikhez fordul, előfeltételezi a keresztyénség igazságának elismerését”. Tudománnyá pedig az teszi, hogy módszerben tudományos, azaz aki műveli, elvonatkoztat az igazság benne élő meggyőződésétől és „a keresztyénség fölé emelkedik, hogy eredetét a kegyes vagy hívő közösség egyetemes fogalmából vegye”.⁴³ Feloldható-e ennek a két követelménynek az ellentéte? – kérdi Tavasz. A vallásfilozófiai teológia felfogása szerint feloldható, mégpedig úgy, hogy a megoldás „annak a személyiségnek a lelki kvalitásain fordul meg, akiben e követelmények találkoznak. Minél emelkedettebb és egyetemesebb pillantású az illető, az ellentétek annál tisztábban olvadnak egymással össze a személyiség egységében”.⁴⁴ Ez az emelkedett és egyetemes pillantású személyiség a keresztyén embernek olyan típusa, akiben eggyé válik a szabad, öntudatos erkölcsiség és a feltétlen függelemzésben kielégülő kegyes vallásosság. A teológiának tárgyát ez az ember, valamint a kegyes érzelem pozitív közösségi formája, az egyház képezi. Életrajzában már említettük, hogy Tavasz Sándor az egyháztörténelmet Schleiermacher és Troeltsch nyomán a húszas évek kezdetén A keresztyén vallás phaenomenológiája címen tanította. Akkor még így látta a teológia tárgyát.

⁴⁰ Tavasz Sándor: *Böhm Károly koporsójánál*. EgyÚ 1911/6. 99.

⁴¹ *Schleiermacher philosophiája*. 1918. 109.

⁴² *l.m.* 110. Tavasz szerint a szupranaturalis teológia a vallást a „kinyilatkoztatott egyházi tan elfogadásában” látta, míg a racionalizmus „egy populáris philosophia terméketlen moralizmusát” csinálta belőle.

⁴³ *Schleiermacher philosophiája*. 104–105.

⁴⁴ Uo.

Tavaszy Schleiermacher segítségével két „fogságból” talált kivezető utat a teológia számára: a racionalizmus egyoldalúságából és a századforduló táján divatos pszichologizmus kódéből. De a keresztyénségnek és a teológiának ez a szemlélete még nem szabad: a kultúrprotestantizmus túlzó optimizmusának foglya. Különös ellentétként itt még annak a vallási szabadelvűségnek a nyomait fedezhetjük fel, amely ellen pedig Tavaszynál már ezekben az években (1918–20) hevesen küzdött.

b) Kálvinista világnézet

Tavaszy Sándorban sok olyan kedvező hatás társult a filozófia mellé, amelyek őt a mai értelemben vett ige-teológussá érelték. Itt két olyan hatást nem elemzünk, aminek eredetére kevés adatunk van, de amelyek kétségtelenül ott húzódnak az életmű mélyén, valahol a gyökereknél. Az egyik a családból, a szülőföldről hozott *praxis pietatis*, a másik az a *belmissziós-egyházi elkötelezettség*, amelyhez Imre Lajostól kapta a döntő indítást. Mindkettő a Vécsei Szövetség néven ismert lelkesítő baráti kör tevékenységében nyert kifejezést.

Viszont ismerünk egy harmadik szellemi hatást, amely – nem csak Tavaszynál! – hozzájárult „a szabadelvűség mérgétől” való eltávolodáshoz és előkészítette a dialektikus teológia befogadását. Ez a szellemi hatás a *hitvallásos kálvinizmus*, amelyet Nagy Károly és Makkai Sándor nyomán a hazai reformátusság „világnézetének” tekintett. Egyik cikkében azt fejtegeti, milyen tartalmi különbség van a „református” és a „kálvinista” név között. „A református hitvallás az örökkévalóság szempontjai alatt keres feleletet a lét és az élet örök kérdéseire az örök isteni kijelentésből, míg a kálvinizmus az idői lét szempontjai alatt keres feleletet az idői lét és élet kérdéseire úgy, hogy a kijelentésnek is engedelmessé válik.”⁴⁵ Ebben a különös szembeállításban még a korábbi „filozófiai teológus” szólal meg, akinek szemében az immanens ismeretek csúcsa a filozófia, amely erejét felülről, a transzcendens világból kapja. A hit pedig a transzcendens, isteni világ betörése az immanencia körébe. Egyik a másikat nem szünteti meg, hanem a szellem világa kiteljesül a kijelentés alapján álló hittel, a hit világa pedig fundamentumot biztosít a szellemi világnak. A szellemi megismerés és a hitismeret útjainak valahol találkozniuk kell, s egy ilyen szerencsés találkozás a kálvinizmus világnézetének találkozása a hitvallásos reformátussággal.

Bár a világnézet kálvinizmusnak folyóiratot is szentelt Kálvinista Világ címmel, az ugyanezen időtől (1927-től) kezdve megjelent tanulmányai egyre inkább tanúsítják, hogy az idői lét szempontjai alatt *kereső embernek* fel kell fedeznie, hogy ő az örök élet szempontjai alatt *megtalált ember*.

„Keresés” közben egyre jobban felerősödik Tavaszynál a *teológiai liberalizmussal szembeni kritika* hangja, amelybe belejátszik Barthnak és társainak fokozódó hatása. Egyelőre még csak „új programköveteléseket” lát Barthnál, nem teológiai reformot. A világháborút követő évtized általános megrendülésében egész erkölcsi lendületével és tudományos akribiájával keres. A teológiai liberalizmus felett már 1924-ben kimondta az ítéletet: „Nem szabadelvűség és nem kizárólagosság, hanem az *egyetemeség* az az ige, amely mint világító csillag kivezethet a szabadelvűség és kizárólagosság által megmérgezett jelen atmoszférájából.” Az egyetemesség olyan „magaslat”, ahonnan belátjuk Isten világának minden szépségét, „és csak gyönyörködünk, hogy milyen gazdag az Isten... Ezért keresnünk kell ebben az egyetemes gazdagságban a mi csillagunkat, a mi virágunkat és a mi igazságunkat”.⁴⁶

c) Teológiai egzisztencia – ma !

Sem az eddig bejárt szellemi magaslatok, sem a valóságos kirándulásain bejárt tetők nem tarták el Tavaszynál elöl „a mi igazságunkat” szabaddá tevő horizontot: azt a célpontot, ahol – metaforikusan is értve – találkozik az ég a földdel, az örökkévalóság az idővel. Ez előtt a megvilágosodó horizont előtt tisztán kirajzolódik egy közelebbi cél: a *mi csillagunk*, a *mi virágunk*, a *mi*

⁴⁵ *A kálvinista világnézet alapkérdései*. KáVi 1927. 6.

⁴⁶ Az Út 1924. 45.

igazságunk. Ezek az első személyű birtokos személyragok itt hangsúlyosak. A vallásfilozófiai teológia és a világnézeti kálvinizmus pozitív hatásai Isten gazdag világában itt és most ajándékkul kapott feladatok felé fordítják Tavaszy Sándort. Az 1920-as években megjelent írásai tükrözik ezt az erdélyi magyar református egyház és teológia gondjait felvállaló s a szó szoros értelmében „egzisztenciális” (= „önmagából kilépve megvalósuló és ható”) érdeklődését. Ezeknek az írásoknak a címében gyakran feltűnik az a bizonyos birtokos személyrag: Kálvinista lelkünk, keresztyén kultúránk, Múltunk öröksége és örökségünk szelleme, Egyházunk a reformáció után, Kollégiumainkért való felelősségünk, Hitvallásunk igazsága, Húsvéti hitünk és reménységünk stb. Ahogyan később, 1933-ban Barth azonnal veszélyjelzésekkel válaszol a németországi politikai-ideológiai eredetű egyházi változásokra,⁴⁷ úgy tekinti Tavaszy is teológus egzisztenciája kihívásának mindazt, ami az erdélyi magyarság társadalmi és szellemi (elsősorban tudományos) életéből egyházunkat érinti, s válaszol reá – nem csak tanári és közegyházi hivatala szerint! Az idézett címeiben szereplő birtokos személyragok miatt ne gondolja senki, hogy Tavaszy tékozló fiú módjára mintegy kisajátítja az Isten gazdagságából reánk eső részt. Éppen ellenkezőleg: nem kisajátítja, hanem *felajánlja* azt, amit „úgy kaptunk”, s amit *sajátunknak* mondunk.

A szellemi életben az aktuális kérdések éppen a *sajátos* (a sajátosan magyar és sajátosan erdélyi) megfogalmazásával válnak egyetemessé s így az egzisztenciális kihívásra adott válaszszá. Tavaszy mások feleleteit is meg akarja ismerni, ezért fordul érdeklődéssel az *egzisztencializmus* filozófiája felé. Az akkoriban felkapott szerzőkön túl (akiknek nagyobb részét dekadenciájuk vagy nihilizmusuk miatt el is utasítja) a gondolat gyökeréig megy el: *Kierkegaard*-ig. Nem az egzisztencia megrendülésének tényét akarja csupán elemezni, hanem a válságból kivezető utat felmutatni.

Kierkegaard ismertetése 1930-ban az az időpont Tavaszy teológiai fejlődésében, amelyet aztán a barthi teológia teljes befogadása követ. Ezért fel kell figyelünk egy körülményre. Kierkegaard-tanulmánya előtt már pár éve ismerte és ismertette Barthot mint olyan teológiai irány képviselőjét, amelytől sokat tanulhatunk. Sorra számba vette a dialektikus teológusok által is érintett kérdéseket: kijelentés és hit, hit és történelem, vallás és kultúra, egyház és teológia. Ezekben a teológiai kérdésekben azonban még a régi sémák szerint a lét és a valóság kategóriáinak és értékeinek dialektikája köti le. Több a tapasztalás, mint az érzékelés, több a szellem, mint a lélek, több az élet, mint a lét, a kultúra, mint a természet, a történelem, mint a nemzeti múlt, az ész, mint az értelem stb. S ekkor, az egzisztencializmus kierkegaard-i gyökereit keresve, megtalálja azt a gondolatot, amely a barthi teológia kulcsát a kezébe adja. Idő és örökkévalóság, történelem és hit, vallásos tapasztalás és kijelentés, emberi szellem és isteni Szellem között a különbség nem mennyiségi különbség, nem csupán többlet, hanem „végtelen minőségi különbség”. Kierkegaard-t szokás a válság filozófusának tekinteni. A krízis nemcsak a 19. század közepének egyházi konzervativizmusa és teológiai liberalizmusa miatt támadt nála, hanem a bűnös ember és a kegyelmes Isten közötti végtelen távolság felfedezése keltette megrendülésből is. A dán filozófus különös gondolkodásában – írja Tavaszy – „alig vannak napfényes, derült oldalak, ellenben tele van szakadékokkal: felette villámok cikáznak, magasfeszültségű viharok dúlnak. Ebben az életben szinte állandóan zeng az erkölcsi világ kategorikus imperatívuszának felséges, de zordon hangja”. Ez az erkölcsi törvény már nem „szellemünk ősi sajátja” (mint Böhm Károlynál), nem is „valamilyen kiszámítható emberi magasságból zeng, hanem egyenesen a Sion magasságából, a törvényadó Úristen kijelentéséből”.⁴⁸ De – s ezt már a barthiánus Tavaszy teszi hozzá – nemcsak az erkölcs, hanem a hit is egyedül a kijelentésnek ebből a végtelen magasából veheti forrását, s nem vezethető le sem az emberi szellemből, sem annak nyilvánulásából, a történetből, „mert a hit nem több, hanem *minőségében más*, mint a történet”.⁴⁹

⁴⁷ A *Theologische Existenz heute!* című, 1933-as teológiai röpiratára gondolok, amelyet különben Tavaszy még ugyanabban az évben behatóan ismertetett *Az Útban, Theologiai existencia – ma* címen.

⁴⁸ *Kierkegaard személyisége és gondolkozása*. Kolozsvár 1930. 6–7.

⁴⁹ *Református keresztyén dogmatika*. Kolozsvár 1931. 158.

4. A kijelentés feltétele alatt

Az egzisztencializmus filozófiája és a kijelentés-teológia kettős hatása alatt Tavaszy Sándor már nem „az egyetemes emberi szellem gyémánthálózatát” keresi. „A kijelentés feltétele alatt”⁵⁰ a teológia feladata nem is a keresés, hanem a megtalált igazság engedelmes hirdetése. „A Deus dixit nem tudományos következtetéseket, nem ideális erkölcsi tettet vár, hanem személyes döntést” – tanítja.

1929 után az addigi érdeklődés és alkalmi ismertetés helyett Tavaszy a barthi teológia meggyőződéses, következetes szószólója lett. Írásainak aktualitása ettől kezdve túlnő a pillanatnyi, „helyi érdekű” időszerűség körén. „Aktuális” ugyanis az, ami *in actu* – egy éppen zajló cselekmény részeként – létezik. Isten Jézus Krisztusban a világgal és az emberrel elkezdett cselekedeteit folytatja és viszi véghez, tehát Krisztusban Isten *in actu* jelent meg. Az a teológia lesz igazán „aktuális”, amelyik Istent így ismeri meg és így ismerteti. Nem akarja és nem tudja kivonni többé a világot „abból a kapcsolatból, amelyben az Ige nézi azt, vagyis Istennel való kapcsolatából, mert tudja, hogy az ember valóságára nézve egyedül Istenhez való viszonya dönt”.⁵¹

Ez az Ige szerinti aktualitás tette azt, hogy Tavaszy túlnőtt a filozófusi kezdeteken. Ízig-vérig teológussá lett, aki jeles dogmatikatankönyvében már csak hagyománytiszteletből foglalkozik – például – a prolegomena ismeretelméleti kérdésével, mert az „tulajdonképpen nem jogos”. Utána még egy bevezetést told hozzá, egy jogos és adekvát Ige-tant, amely „nem elvezet vagy bevezet valahova, hanem *leírja azt a helyet, ahol már állunk*”.⁵²

A hitismerettől vezetett emberi szellem minden további ismeréssel csak ezt a megtalált helyet járja be és írja le. Aki itt áll, valóban a „tetőn”, a csúcson van. Ez a felfedezés az Isten ígéje iránti teljes engedelmisséget vonja maga után, s az Igéhez mérten eltöri minden emberi nagyság, de nagy lesz és szent minden törekvés az Ige szolgálatában. Ez a szemlélet Tavaszy Sándor tudói habitusának alapvonása lett. Ezért nem kevesellette azt, hogy a nála pár évvel idősebb Ravasz Lászlót tanítómesterének tekintse, vagy magát a kortárs Barth Károly tanítványának vallja. Ahogy a Dogmatika előszavában írja, őket úgyis Kálvinnal mérte, Kálvint pedig az élő Igével, Jézus Krisztussal. Ennek az élő Igének minden református lélekhez eljutását kereste 1930-ban a Heidelbergi Káté új fordításával. Az Ige feltétlen tekintélyéért – nem pedig Barthéért! – vitázott 1930-ban az enyedi tudományos teológiai konferencián. A kijelentés feltétele alatt művelt egyházi teológiának le kellett számolnia a „világnézeti” kereséssel: ennek következménye az is, hogy a Maksay Alberttel, majd Nagy Gézával addig közösen szerkesztett Kálvinista Világ című kétheti szemlének a Kiáltó Szó – bibliás – címet adta. Ezért volt Barth Károly 1936-os előadói útjának lelkes egyengetője. Az Ige iránti engedelmisség vezette közszolgálatában, és mindenekelőtt a teológiai katedrán. Tanítványai és tanítványainak tanítványai tanúsítják, mennyire rácsafolt egykori berlini professzorának, Adolf von Harnacknak a barthi teológiát illető ironikus bírálatára. Von Harnack véleménye szerint ugyanis a dialektikus teológia az egyetemi tanszékre nem való, hanem „csak” a *templomi szószékre*. Hogy oda való, azt a mi erdélyi református gyülekezeteink szószékein elhangzó sok-sok igehirdetés igazolja. De nem „csak” oda való – s ez nálunk Erdélyben elsősorban annak köszönhető, hogy Tavaszy Sándor a dialektikus teológiát a *teológiai tanszéken* is diadalra vitte.

5. „Derült jövőbe nézés”

Nem volna teljes a Tavaszy Sándorról rajzolt teológusportré, ha nem egészítenénk ki az eddig elmondottakat néhány, az etikai tanításában jobban kiemelkedő gondolattal.

⁵⁰ Ezen a címen kiadott előadásai és értekezései mind a dialektikus teológia jegyében születtek. Megjelent a Dolgozatók a református teológiai tudomány köréből című sorozat 12. számaként, Kolozsvár 1929.

⁵¹ Imre Lajos: *Ekkléziasztika*. Budapest 1941. 19–21.

⁵² *Református keresztyén dogmatika*. 37–66.

A barthi teológia útjára rátalálva, Tavasz világosan látta, hogy sem a kultúra, sem a politika nem az a magaslat, ahonnan nekünk be lehet képelelnünk a horizontot. Az etikának ez a két területe a *humanitás* köréhez tartozik, vagy – újszövetségi nyelven szólva – a SZARKSZ fogalomköréhez. Ebben a körben a keresztyén éthoszt és annak döntéseit két, egymással szemben álló törekvés hívja ki: a túlzott borúlátás és a rajongó derúlátás. Bénító félelem és felelőtlen eufória. Pedig sem az indokoltnak látszó félelem, sem a megalapozottnak tűnő optimizmus nem vezet igazi megoldáshoz. Nem végleges az ő megoldásuk, mert az a vég, amelyet egyikük retteg, másikuk pedig bizonytalan messzeségbe magától elhesseget, csak viszonylagos vég. Az emberi életnek ugyanis van egy másik dimenziója, amit – szemben a Spengler féle kultúrpeszimizmussal és a tudományhit optimizmusával, amelyek horizontálisak – „vertikális dimenzióknak” nevezhetünk. Ez a kitekintés a véget (akár a halált mint individuális véget, akár a világ végét mint kozmikus-történelmi véget) relativizálja: az utolsó „utolsó előttivé” minősíti. Ez a „végen túli” dimenzió határozza meg az embert és világát mind a teremtés felől, mind az eszkaton felől, relativizál minden etikailag értékelhető struktúrát, s megment a mitizálás és démonizálás veszélyétől. Amikor a 20-as években egyik írásában derült jövőbe nézésre és hősi elszántságra szólította fel egyháza ifjúságát, a keresztyén éthosznak ebből a szemléletéből indult ki. E szemlélet elsajátításához viszont éppen a kisebbségi helyzet miatt van szükség hősi elszántságra. Az erdélyi magyarság kultúráját és közéleti szerepvállalását azért kellett a két világháború között (s hozzátehetjük: ma is!) a beszűküléstől féltetni, mert keresztyén, tehát egyetemes jellegét látszott feladni a korábbi szabadelvűség folytatásával, illetve a kizárólagosságra törekvő konfesszionalista és nemzeti gondolkodásával.

A keresztyén ember és a keresztyén egyház nem térhet ki a gazdaság és a kultúra kérdése elől, mert ezekben Isten Igéjében parancsolt feladat rejlik. „Nem engedhetjük meg, hogy a szociális és a gazdasági javak az Isten ajándékainak a skálájából kitorúlessenek.”⁵³ A barthi teológia hatása alatt Tavasz kultúrakritikája az elanyagiasodott kultúraszemlélet és a kultúra fölértékelése ellen irányult. Ebből a válságból egyetlen fordulat vezet ki: a bűnbánat. Tagadja a bűnbánatnak mindenféle passzív értelmezését. A bűnbánat „nem depressziós hangulat, nem az élvezetekben kimerült ember kesernyés hangulata, hanem Isten szava igazságának valóságos jelenléte és az emberrel való kontaktusából eredő új élet”.⁵⁴ Aki ilyen aktív bűnbánattal van jelen a gazdaság és a kultúra világában, annak élete az új élet demonstrációjává válik, mert a világ végességéből előrenéz Arra, aki így szól: „Ímé, újjá teszek mindent!”⁵⁵

Ma, amikor ismét válsághangulat ellen kell küzdenünk, s emellett egyetemes létérdek követeli, hogy fordítsunk hátat a fényűzésnek és pazarlásnak, figyeljünk fel a már két emberöltővel ezelőtt leírt intésre: „A gazdasági válság a keresztyén ember számára a lélek gyakorlásának ideje, az önösszeszedés, a befelé fordulás, a felfelé nézés, az erőgyűjtés ideje.”⁵⁶ 1931-ben Tavasz Sándor is részt vett Görögenszentimrén az erdélyi református lelképásztorok Baráti Társasága alakuló ülésén, amelyen ezt az „erőgyűjtésre való visszavonulást és a felesleges igényekről való lemondást” programszerűen meg is hirdették. E program sürgette a) a gyülekezetek szociális helyzetének felmérését, b) egyéni és gyülekezeti akciók (takarékoság és „sáfárság”) szervezését és c) az azonnali harcot az alkoholizmus ellen.

Mind az egyes ember bűnbánata, mind a közösség társadalmi felelőssége akkor lesz sajátosan keresztyénivé, ha felismerjük az őket kiváltó egyetemes ítéletet: Isten ítéletet gyakorol az egyház fölött. Amikor a keresztyén egyház szembeül a gazdasági élet, a szellemi élet és a társadalmi-politikai élet visszasságaival, el kell fogadnia ezek krízisét mint Isten ítéletét. Az egyháznak ezt az ítéletet azért kell komolyan vennie, hogy ne azonosítsa magát az ideológiai jellegű (polgári-

⁵³ *A szociális és gazdasági törekvések teológiai-etikai megítélése.* A szocializmus és a kommunizmus. Dolgozatok a református teológiai tudomány köréből 10. Kolozsvár 1931. 4.

⁵⁴ *A lét és élet problémája a teológiában.* Az Út 1930. 19.

⁵⁵ Vö. Dávid Gyula: *A kultúra kérdése a dialektikai teológiában.* Az Út 1930. 211–224.

⁵⁶ *A keresztyén ember a gazdasági válság idejében.* Az Út 1930. 135–136.

nacionalista vagy kommunista-internacionalista) társadalmak „osztályos” gondolkodásával. Azért kell komolyan vennie, hogy ne mondjon le Isten egész népe iránti felelősségéről, hagyva, hogy ezt a népet bármely hatalom tömegként manipulálja; végül pedig azért, hogy idejében felemelje szavát „a kapzsi kapitalizmus, a népek közötti bizalmatlanságot növelő militarizmus és az elfogultságra, gyűlöletre nevelő hamis nacionalizmus” ellen.⁵⁷

De a végső krízis nem ezekben a kihívásokban rejlik, hanem a Jézus Krisztussal való szembeállításban, mert akkor éleződik ki a kérdés: „Szolgálhatom-e a Krisztus ügyét teljes, egész lélekkel a kulturális élet szolgálata mellett, s szolgálhatom-e a kultúrát Krisztus ügyének elárulása nélkül és fenntartás nélküli teljes optimizmussal?” Találón jellemzi azt a két történelmi, de sarkított választ, amit erre a kérdésre a római katolicizmus és a liberális protestantizmus adott. A római katolicizmus magába olvasztotta a kultúrát, mert a kultúrát is a kijelentés részének tekintette. A liberális protestantizmus pedig beleolvadt a kultúrába, mert a kijelentést is a humanitás részének tekintette. Tavaszgy felelete ez: „A keresztyén életet nem szabad elválasztani a kulturális élettől, de egészen és határozottan meg kell különböztetni attól. A kettejük közötti alapvető különbség abban van, hogy a keresztyén élet csak a kijelentés által lehetséges, a kultúra pedig a humanitás jelentkezése. A két-féle dimenzió úgy találkozik, hogy Isten kijelentésének van hatalma és ereje arra, hogy áttörje a humanitás merőben más mezőbe eső határvonalát... és azt eredeti, sajátos mivoltában állítja helyre. Az eredeti, sajátos humanitás helyreállításának nincs más módja, mint egyedül a Jézus Krisztus és az ő váltságmunkája. A keresztyén élet és a kulturális élet egységének egyedüli feltétele: Jézus Krisztus.”⁵⁸

A Krisztusban megítélt és helyreállított humanitás körén belül van a nép, a nemzet és az állam is. A nép és a nemzet teológiai-etikai értelmét abból a tényből kell levezetni, hogy Istennek csak egy választott népe van. A hívő ember, mint népének tagja, először ezt a kiválasztottságot tekinti létalapjának. A kulturális és a népi jelleg olyan része a humánumnak, amelyet Isten tett értékke akkor, amikor az Ige testté lett. „Keresztyén nem az bennünk, amik vagyunk népi vagy nemzeti vonatkozásban, hanem Krisztus bennünk.”⁵⁹ „Krisztuson kívül a nép számára nincs élet... A hívő ember élete nem a reggeltől estig vagy a bölcsőtől a korporsóig terjedő idő távlatába van beállítva, hanem az örökkévalóságtól az örökkévalóságig terjedő élet nagy távlatába. Ebben a távlatban képes a sorsváltozásokat olyan erővel vállalni, amely erőt semmiféle hazafias és nemzeti felbuzdulás nem fog tudni soha pótolni.”⁶⁰

A humanitás világának a kisebbségi lét szorításában megfogalmazott szemlélete Tavaszgy nál valóban derült jövőbe nézésre indít. „Kivülről talán nem lesz szebb, de belülről e szemlélet által kétségtelenül szebbé válik itt minden, mígnem egyszer csak a belső szépségnek átsugárzó fénye áttöri ennek a világnak borús árnyait. Az idői világ idői világ marad, de a drága alkalmak résein, a szolgáló személyek útján beszüremlik az örökkévaló világ fénye, s új élet színterévé válik.”⁶¹ Ennek az életnek valósága felől maga Isten kezeskedik, aki az örökkévalóság hitét ajándékozta nekünk. De még ez a hit is tökéletlen és hiányos. Egyedül Jézus Krisztus „Isten esküje afelől, hogy ezen az elmúló világon túl van Isten világa, amelyben nem tükör és hasonlat által, hanem szemtől szembe ismerünk”.⁶²

Isten kegyelme az, hogy tiszta erkölcsi szemlélete nem homályosodott meg akkor sem, amikor a háború és az azt követő kommunista uralom újból mélyen belehasított a humanitás ezen körébe. Utolsó önállóan megjelent írása *A szenvedés titkáról* szól, akkor, amikor sok emberen – valószínűleg Tavaszgy is – gyakran eluralkodott a leverő érzés, hogy semmi sem érdemes. Az örök dicső-

⁵⁷ *A keresztyénség és a szociálizmus.* Az Út 1935. 2–8.

⁵⁸ *A keresztyén élet és a kulturális élet.* Az Út 1927. 17. s köv. (hat folytatásban) 42–44.

⁵⁹ *Az ethika mai kérdései.* Kolozsvár 1939. 16.

⁶⁰ Uo.

⁶¹ *Az idői és örökkévaló egyház viszonya.* Az Út 1935. 85.

⁶² I.h.

ség valóságába vetett hit azt diktálja ezzel szemben, hogy minden érdemes. „Érdemes tanulni, családot alapítani, érdemes házat építeni, gyermeket nevelni, érdemes összetört népünkért dolgozni... Ebben a hitben élve elnémul ajkunkon a panasz... és jajszó nélkül öltjük fel naponként a romladozó sátorházunkat, ezt a mi külső emberünket, s az örök dicsőség felkelő és soha le nem nyugvó napjára előrenézve, haladunk földi létünk pályafutásán mindaddig, míg Isten hazahívó szava annak véget nem vet.”⁶³

Tavaszy Sándor irodalmi munkássága

Összeállította Dr. Tonk Sándor és Tonk Márton

1906

Boldogtalanság forrása. Vasárnap 244–245.

Egy igazi papról. Vasárnap 282–284.

Isten felé... Vasárnap 325–326.

Halhatatlanság. Vasárnap 493–494.

1907

Krisztust hallgassátok. Vasárnap 44.

Feltámadt az Úr! (Máté 28,5–6) Vasárnap 126.

Az igaz élet (Ef 4,14–16) Vasárnap 153–154.

Tompa Mihály, a költő – a pap. Vasárnap 182–185.

A reformáció napja (1517. október 31.) Vasárnap 425–426.

1911

Böhm Károly koporsójánál. EgyÚ 99.

1912

A vallásfilozófia mai alapkérdései különös tekintettel Troeltsch vallásfilozófiájára. RSZ 548–557, 564–566, 580–583.

1913

A vallás lényege. EgyÚ 146–148.

A primitív népek vallása. EgyÚ 179–180.

A chinai vallás. EgyÚ 206–208.

Az egyiptomi vallás. EgyÚ 223–225.

Theologia és általános vallástudomány. RSZ 341–344, 357–358, 377–379, 389–392. Egyház és Világ II/1991. 7–8. sz. 4–7, 4–6.

A vallás tudományos értékelése és ennek mértéke. RSZ 587–591.

A tudomány logikai fogalma (Viszontválasz Nagy Gézának). RSZ 786–789.

1914

Az ismeretelmélet és a megismerés pszichológiája. Transzcendentális-filozófiai tanulmány. Kolozsvár 1914. 128 old.

A babyloni vallás. EgyÚ 7–10.

⁶³ *A szenvedés titka.* Ifjú Erdély kiadása, Kolozsvár 1947. 27.

A persa vallás. EgyÚ 31–35.

A görögök vallása. EgyÚ 54–55.

A buddhizmus. EgyÚ 100–102.

Gászbeszéd Barabás István sírjánál. (Elmondotta 1914. április hó 18-án). EgyÚ 105–106.

Az iszlám (Muhammed vallása). EgyÚ 121–122.

1916

Magda Sándor: A magyar egyezményes filozófia. Ungvár 1914. RSZ 380–382.

Dr. Fr. Rittelmeyer: Mit kíván tőlünk a háború. RSZ 164–166, 185–188, 208–, 229–.

A Kárpátok jelentősége. EgyÚ 61–62.

Dr. Trócsányi Dezső: A német idealizmus és a háború. Miskolcz 1916. PSZ 492–493.

Vass Vince: A vallási ismeretelmélet. Theol. magántanári vizsgálatra... Komárom 1915. PSZ 74–75.

1917

A magyar szent korona személyisége. EgyÚ 5–6.

A világ békéje és Jézus békessége. EgyÚ 149–150.

Az emberiség életének filozófiája. PSZ 417–430.

A protestantizmus filozófiája. PSZ 754–777.

1918

Schleiermacher philosophiája. Kolozsvár 1918. 111 old.

Ism.: (M.S.): PSZ 30/1918. 202–209.

***: RSZ 11/1918. 147–148.

***: Könyvújság 16/1918. 172.

D. Hermann Cremer: Schriftgedanken. Aphorismen und Skizzen. Gütersloh 1917. PSZ 113.

Dr. Czákó Ambró: A protestantizmus szelleme. Budapest 1917. PSZ 225–227.

Lic. Theol. Dr. phil. Robert Jelke: Der religiöse Apriori und die Aufgaben der Religionsphilosophie. Gütersloh 1917. PSZ 111–112.

Lic. R. Hermann: Der Begriff der religiös-sittlichen Anlage in der Apologetik Köhlers. Gütersloh 1917. PSZ 111.

D. A. Schlatter: Die Furcht vor dem Denken. Zugabe zu Hiltys „Glück“ III. Gütersloh 1917. PSZ 110.

D. Erich Schaeder: Religion und Vernunft. Die religions-philosophischen Hauptfragen der Gegenwart. Gütersloh 1917. PSZ 109–110.

Karl Dunkmann: Religionsphilosophie. Kritik der religiöse Erfahrung als Grundlegung christlicher Theologie. Gütersloh 1917. PSZ 103–109.

Enyvvári Jenő: Philosophiai szótár. Budapest 1918 (Kultúra és Tudomány). PSZ 229.

Th. Flournoy, a genfi egyetem tanára: William James filozófiája. Fordították: dr. Molnár Jenő és Muraközy Gyula. Budapest 1917. PSZ 222–225.

Rudolf Otto: Das Heilige, über das Irrationale in der Idee des Göttlichen und sein Verhältnis zum Rationalen. Breslau 1917. PSZ 227–229.

Históriai megismerés a teológiában. PSZ 240–260.

1919

A dogmatika problémája. RSZ 148–150, 164–169, 184–185, 194.

1920

Schleiermacher személyisége és teológiája. RSZ 2–4. 11–13, 17–20, 28–29, 35–36.

1921

Az emberi szellem művészi igényeinek forrása. Ptüz

A világnézeti irányok és alapproblémák. Ptüz 551–553, 607–609.

Harnack. Születése 70-ik évfordulója alkalmából. RSZ 92–93.

Új program egyházunkban. RSZ 164–166.

A keresztyén vallástudomány a lelkésznevelés szolgálatában. (Tanári székfoglaló értekezés)
RSZ 206–214.

1922

Erdély jeles szülöttei. Ravasz László. MN 1–2.

A világnézeti irányok és alapproblémák. Ptüz 104–108, 202–206.

Mátyás Ernő: A vallásos mystika. Ptüz 217–218.

A kultúra lelke. Ptüz 217–218.

A szellemi szabadság tisztelete a kultúrpolitikában. Ptüz 557–559.

Bertrand Russel: A filozófia alapproblémái. Ptüz 602–604.

A szocializmus lelki rugói. Ptüz 654–660.

Deissmann a keresztyén szolidaritás szolgálatában. RSZ 51–53.

1923

A jelenkor szellemi válsága. Kritikai útmutató. Cluj-Kolozsvár 1923. 64 old.

Ism.: Reményik Sándor: Ptüz 9/1923. 336–339.

Dr. Varga Béla: MN 3/1923. 7.

Varga Sándor: PSZ 34/1923. 28.

***: Ptüz 9/1923. 159–160.

***: RSZ 16/1923. 86.

Imre Lajos – Makkai Sándor – Tavasz Sándor: „*Maradj velem*”. A református keresztyén családok imádságos könyve. Kolozsvár 1923. (Az Út Könyvtára 4. sz.)

Ism.: (ri) – PSZ 33/1924. 399.

Tudomány és világnézet. Az Út 36–37.

A jelenkori világhangulat. Az Út 38–43.

Történelmünk új értékelése. Elmondott 1923. szept. hó 9-én Gernyeszegen a templomszentelés alkalmából rendezett irodalmi matinén. Az Út 93–95.

Mi a pietizmus és mi nem pietizmus? Az Út 123–127, 171–174. RL 1993.

Dr. Makkai Sándor új könyve (A vallás az emberiség életében. A vallás lényege és értéke). Az Út 132–135.

(Irodalmi Szemle) Az Út 69–76, 130–131.

Az igazság és az igazságok. IfjErd 2/1923–24. 5. sz. 1–2.

A tények világa és a tények hatalma. IfjErd 2/1923–24. 3–4. sz. 1–2.

Életfelfogások. IfjErd 2/1923–24. 6. sz. 1–2.

Lehetünk-e még keresztyének? IfjErd 2/1923–24. 7. sz. 1.

Kant a legnagyobb filozófiai lángelme. IfjErd 2/1923–24. 9. sz. 1–2.

Derült jövőbenezés és hősi elszántság. IfjErd 2/1923–24. 10. sz. 1–2.

A kultúra bálványozói mint a kultúra megrontói. IfjErd 2/123–24. 11. sz. 1–2.

Seprődi János. MN 12. sz. 1–2.

Székely szív halála székely kéztől. MN 27. sz. 3–4.

Béliál fiai. MN 47. sz. 2–3.

Ravasz László új könyve. Ptüz 26–27.

Amit Hollandia tett miértünk. Ptüz 29–30.

A létfölötti élet értelme. Ptüz 146–150.

„Orgonazúgás” (Ravasz László új könyve). Ptüz 161–163.

Dr. Imre Lajos: *Vezérfonal az ifjúság gondozására. Budapest 1920.* Ptüz 184–185.

Dr. Imre Lajos: *A falu művelődése. Budapest 1922.* Ptüz 186–187.

A közösség-tudat és az egyéniség elve. RSZ 34–36.

Troeltsch. RSZ 84–85.

Dr. Bartók György: *Petőfi lelke. Kísérlet az aesthetikum megértésére. Budapest 1922.* RSZ 87.

Crammer professzor székfoglalója a kolozsvári theologiai fakultáson. RSZ 299–301.

Rudolf Otto: *Das Heilige; Friedrich Heiler: Das Gebet; Karl Barth: Der Römerbrief.* Az Út 1–2–3. sz. 69–76.

A keresztyén élet és a kulturális élet. Az Út 17–19, 42, 80, 109, 141, 169.

1924

Kálvin János élete. Cluj-Kolozsvár 1924. 17 old.

A belmisszió egyéni és intézményes módszerei. Az Út 12–17.

A kizárólagosság és szabadelvűség mérgese. Az Út 45–52.

A nép fogalma, jelentősége világnézetünkben és életünkben. Az Út 80–83.

Új program-követelések a protestáns theológiában. Az Út 121–126.

A belmissziói bizottság gyűlése. Az Út 126–127.

Az Istenhez vezető utak. A vallás modern felfogásának kérdése. Igazgatói évmegnyitó előadás a kolozsvári theologiai fakultás évmegnyitó ünnepélyén 1924. október 5-én. Az Út 148–156.

Az erdélyi magyar kálvinizmus munkája a vallástudományi irodalom terén az utolsó decenniumban. ErdISZ 45–50.

A nyugat-európai kultúra sorsa Spengler filozófiájának tükrében. ErdISZ 118–122, 207–211, 218–223.

Varga Béla: *A logikai érték problémája és kialakulásának története.* ErdISZ 221–222.

A tudományok rendszere: A theologiai tudomány helye a tudományok rendszerében. ErdISZ 373–384.

A békesség városa (Brassó). MN 9. sz. 1–3.

Mi közünk nekünk Kanthoz? Kant születésének kétszázéves fordulója alkalmából. Ptüz 252–254.

Kenessey Béla püspök az erdélyi református egyházkerület történetében. Síremlék-ünnepély alkalmából. 1923. nov. 25. RSZ 33–35.

Karácsonyi örömhír. Legátusaink ünnepi leveléből. RSZ 431–432.

1925

Az Erdélyi Református Egyházkerület Theologiai Fakultásának Értesítője az 1924–25. tanévről. Szerk.: ~. Cluj-Kolozsvár 1925.

Világnézeti kérdések. Turda-Torda 1925. 185 old.

Ism.: Járosi Andor: *Ellenzék* 46/1925. 118. sz. 13.

Kristóf György: Ptüz 9/1925. 201

Makkai Sándor: Az Út 7/1925. 140–141.

Dr. Varga Béla: ErdISZ 2/1925. 227–230.

Varga Sándor: PSZ 34/1925. 494–495.

V.B.: MN 5/1925. 20. sz.

Apáczai Csere János személyisége és világnézete. Cluj-Kolozsvár 1925. 56 old. (Minerva Könyvtár 1. sz.)

Ism.: Dr. Gál Kelemen: ErdISZ 2/1925. 389–391.

Szőnyi Sándor: PSZ 55/1926. 270.

Dr. György Lajos: Ptüz 12/1925. 273.

- A theologiai tudományok helye a tudományok mai rendszerében.* Az Út 20–24.
(Irodalom) Az Út 24–27.
- Az Ige tükrében. A mások véleménye, mint a Krisztushoz jutás akadálya.* Az Út 105–107.
- A filozófiai világnézet a theologia tudományos kialakításában. A Böhm filozófiája a theológiában.* Az Út 165–172.
- Mire kötelezi a keresztyén lelkipásztort kálvinizmusa. Előadás a marosvásárhelyi lelkési konferencián.* Az Út 191–199.
- Az emberi élmény és az isteni kijelentés.* Bevezetés egy transcendentális theológiába. Az Út 230–232, 261–264.
- A tudományok rendszere.* ErdISZ 52–59.
- A magyar író toll panasza.* IfjErd 4/1925–26. 4. sz. 61.
- Testvéri kapcsolataink a világ reformátusaival = Magyar Református Naptár az 1925. évről.* 37–41.
- Az erdélyi sajátosságok világnézetünkben.* Ptüz 21.
- Böhm Károly személyisége.* Ptüz 158–160.
- Apáczai Csere János az erdélyi magyar tudós eszményképe.* Ptüz 254–255.
- (Dienes László): Tanulmányok az új művészeti irányokról. Kolozsvár 1925.* Ptüz 518.
- A „Református Szemle” hivatása és feladatai. Szerkesztői program.* RSZ 1–2.
- A kálvinizmus átfogó ereje.* RSZ 17–18.
- A kálvinizmus hitvallási jellege.* RSZ 33–34.
- A kálvinizmus mint a tett keresztyénsége.* RSZ 81–82.
- Jókai (Születése százéves fordulója alkalmából).* RSZ 129–130.
- A keresztyén ember alkalmazkodása.* RSZ 145–147.
- Krisztus örökké él s Általa és Benne diadalra jutott az élet mindörökre! Legátusaink ünnepi levele a gyülekezetekhez.* RSZ 225–226.
- A kálvinizmus mint az erkölcsi komolyság vallása.* RSZ 241–243.
- A magyar kálvinizmus sajátossága.* RSZ 257–259, 273–275.
- Skót és angol reformátusok látogatása.* RSZ 267–268.
- D.Dr. Fr. Niebergall.* RSZ 168–169.
- A kösziklára épült ház ostroma.* RSZ 298–299.
- Kálvinista lelkünk, keresztyén kultúránk és magyar anyanyelvünk védelme.* Rendkívüli egyházkerületi közgyűlés 1925. május 14-én. RSZ 337–345.
- Jövel Szentlélek Úristen! Legátusaink ünnepi levele.* RSZ 353–354.
- Apáczai Cseri János. Születésének háromszázadik évfordulója alkalmából.* RSZ 369–370.
- Dr. Imre Lajos – Dr. Makkai Sándor – Dr. Tavaszy Sándor: Üzenet volt hallgatóinkhoz, legifjabb lelkipásztor testvéreinkhez.* RSZ 377–378.
- A belmisszió mint újság és mint komoly lelki munka.* RSZ 385–386.
- Kollégiumainkért való felelősségünk.* RSZ 401–402.
- Az amerikai és angol unitárius társulatok százéves jubileuma.* RSZ 405–406, 424–426, 439–440.
- A kálvinista keresztyén theologus-diák típus és nevelésének munkája intézetünkben.* RSZ 449–453.
- Az erdélyi kálvinista kollégiumok kultúrhistoriai jelentősége.* A marosvásárhelyi kollégium vendiákjainak ünnepi találkozója alkalmával tartott beszéd 1925. június 27-én. RSZ 469–472.
- A kolozsvári ref. theologiai fakultás.* RSZ 593–594.
- Marosvásárhelyi napok.* RSZ 609–610.
- Múltunk öröksége és örökségünk szelleme.* Az erdélyi ref. egyházkerület kolozsvári theologiai fakultása alapításának harmincéves évfordulója alkalmával tartott emlékbeszéd 1925. október 4-én. RSZ 677–686, 691–694, 707–710. – Klny is: Cluj-Kolozsvár 1925. 15 old.

A reformáció parancsa ma hozzánk. RSZ 689–690.
Kutter. RSZ 721–723.
Tiltakozunk az erdélyi felekezetek közötti testvéri jóviszony megbontása ellen. RSZ 746–747.
Az erdélyi magyar kálvinista papság tudományos kötelezettségei. A Magyar Tudományos Akadémia százéves évfordulója alkalmából. RSZ 785–788.
Vallásügyi törvényjavaslat. RSZ 825–826.
Püspökünk betegsége és az ellene kovácsolt vád. RSZ 826–827.
Kegyelem néktek és békesség Istentől a mi Atyánktól és az Úr Jézus Krisztustól. Legátusaink karácsonyi ünnepi levele. RSZ 833–834.

1926

„Élő könyvek”. Az Út 57–58.
A reformáció igazsága. Az Út 251–257.
Az advent útja (Kolossé III:12). Az Út 273–274.
Az emberi élmény és az isteni kijelentés (folytatás). Az Út 19–23, 42–45, 85–87, 122–125, 140–144, 176–180.
Isten megismerésének problémája. Az Út 289–292.
Bartók György: Kant. ErdISZ 100–101.
Áttekintés az 1925-ik év történetére. Erdélyi Magyar Református Naptár 1926. 31–35.
Ami nagyobb, mint én. IfjErd 5/1926–27. 7. sz. 121–122.
A tudomány a keresztyén ifjúság életében. IfjErd 5/1926–27. 8. sz. 146–147.
Szenzáció hajhászat. IfjErd 5/1926–27. 10. sz. 181.
Lórántffy Zsuzsanna az erdélyi magyar asszony példaképe. MN 40. sz. 485–486.
Az emberi szellem művészi igényeinek forrása. Ptüz 14–16.
Bálozó magyarok és bálozó egyházak. RefH 12. sz. 1–2. Hozzászólás: RefH 14. sz. 2. KÁSZ márc. 6. sz.
Isten ítélete és Isten igazsága. RSZ 1–3.
Geleji Katona István személyisége. RSZ 3–12.
(Beszámoló, Könyvismertetések) RSZ 46–47.
Révész Imre. RSZ 65–66.
Bálozó magyarok és bálozó egyházak. RSZ 95–96.
Nagy Károly. RSZ 113–116.
Nagy Károly püspök élete. RSZ 117–121.
Imádság Nagy Károly püspök koporsója fölött. RSZ 121–122.
Mutasd meg Uram akit kiválasztottál! RSZ 137–140.
Válasz. RSZ 149–150.
Egyházkerületünk a várakozás hangulatában. RSZ 169–171.
Molnár János brassai lelkész emlékezete. RSZ 171–175.
Sámuel Aladár. RSZ 181–182.
Válasz „E” város papjának. RSZ 192–193.
Üdv az olvasónak! Legátusaink ünnepi levele. RSZ 217–218.
Egy komoly kapcsolatkeresés theol. fakultásunk és lelkésztestvéreink között. RSZ 227–230.
Történelmi jelentőségű döntés. Püspökválasztó kerületi közgyűlés előtt. RSZ 249–251.
Dr. Makkai Sándor. RSZ 265–267.
Új alapvetés leánynevelésünkben. RSZ 229–230.
Üdv az olvasónak! Pünkösdi conceptus. RSZ 345–346.
Mit köszönhet a román kultúra a magyar kálvinizmusnak. RSZ 377–381.
Igazgatói évszáró beszéd a kolozsvári ref. theologiai fakultás évszáró ünnepélyén 1926. június 13-án. RSZ 414–418.

Sulyok István. RSZ 441–442.

Sáronberki ifjúsági konferencia 1926. július 10–19. RSZ 489–492.

A nagyenyedi református nagyhét. 1926. szeptember 7–12. RSZ 617–622.

Megváltozott a felekezeti közti szituáció?! RSZ 633–634.

Igazgatói év megnyitó beszéd a kolozsvári ref. theologiai fakultáson 1926. október hó 3-án. RSZ 665–669.

Kálvinista szellemű sajtó. RSZ 681–682.

A katolikus Baldácsy a protestantizmus szolgálatában. RSZ 729–731.

Közömbösség, erőtlenség és öntudatlanság. RSZ 745–747.

Assisi Ferenc. RSZ 809–810.

Üdv minden keresztyén olvasónak. Legátusaink karácsonyi koncepciója. RSZ 841–842.

1927

A keresztyén élet és a kulturális élet. Az Út 17–19, 42–44, 80–82, 109–112, 141–143, 169–170.

A modernség mint jelszó. IfjErd 6/1927–28. 2. sz. 21.

A karácsonyi csoda. IfjErd 6/1927–28. 4. sz. 61.

Jelentés az „Ifjú Erdély” egyháztörténeti pályázatára benyújtott pályaművekről. IfjErd 6/1927–28. 11. sz. 214.

Kálvinista Világ. KáVi 1–2.

A kálvinista világnézet alapkérdései. Mit jelent a „kálvinista” és a „református” név? KáVi 4–7.

A kálvinista világnézet alapkérdései. A kálvinizmus az egyetemes keresztyénség világában. KáVi 21–22.

A világ a kálvinizmus szemléletében. KáVi 39–42.

Az ember a kálvinizmus szemléletében. KáVi 53–56.

A szabadság problémája a kálvinizmus megvilágításában. KáVi 68–70.

Egyházunk a reformáció után és az új reformáció előtt. KáVi 97–99.

Visszapillantás az 1926. évre. Erdélyi Magyar Református Naptár 1927. 32–37.

A szentlélek ünnepe. Pünkösdi szemlélődés. Ptüz 241.

Szemlélődés a múlt év és az új év határán. RSZ 1–4.

Szemponatok a kultúr munka és misszió munka megítéléséhez. RSZ 63–69.

Nagy Károly püspök emlékezete. RSZ 113.

„Hozsánna”. „Feszítsétek meg”! RSZ 209.

Üdv minden keresztyén olvasónak. Legátusaink ünnepi levele. RSZ 226–227.

A demonstráló kálvinizmus. RSZ 321–322.

Köszöntünk titeket Atyámfiai a mi Urunk a Jézus Krisztus nevében! Legátusaink ünnepi levele. RSZ 337–338.

Igazgatói évzáró beszéd a kolozsvári ref. theologiai fakultás évzáró ünnepélyén 1927. június hó 19-én. RSZ 333–338.

Ferdinánd király Ófelsége. RSZ 449.

Igazgatói év megnyitó beszéd. RSZ 635–636.

Erkölcsei tőkegyűjtés. RSZ 665–667.

Igazgatótanácsi gyűlés. RSZ 670–672.

A reformáció az Úr győzelmének ünnepe. RSZ 681–682.

Az erdélyi és királyhágómelléki egyházkerületek első zsinata előtt. RSZ 697–699.

Igazgatótanácsi ülés. November 17. RSZ 750–752.

Dicsőség a magasságos mennyekben az Istennek és e földön békesség és az emberekhez jó akarat! Legátusaink ünnepi levele. RSZ 809–810.

Igazgatótanácsi ülés. 1927. dec. 17. RSZ 816–817.
Az erdélyi református egyházkerület iratterjesztésének legújabb kiadványai. RSZ 838–840.
Emlékbeszéd Brassai Sámuelről. KerMagv 3. sz. 219–221.

1928

Mi a filozófia? Kolozsvár 1928. 68 old.

Ism.: (-f. -y.): KÚ 11/1928. 159. sz. 8.

(-f. -y.): ErdISZ 5/1928. 144.

I(mre Lajos): Az Út 10/1928. 198–199.

Dr. Varga Sándor: PSZ 38/1929. 628–629.

K.D.: Ptüz 16/1928. 378.

Albrecht Dezső: Ptüz 16/1928. 382–383.

A vallás mint emberi alkotás. Az Út 917.

A theologiai tudomány az egyházban. A theol. Fakultás tanévet megnyitó ünnepségén. Az Út 213–218.

Mi nekem az egyház? Előadás vallásos összefüggésben. Az Út 269–272.

A duális létbölcselet és teológiája. Írta Borbély István. Az Út 277–285.

Bartók György: Böhm Károly. Budapest 1928. ErdISZ 140–141.

Erdélyi szellemi életünk két döntő kérdése. ErdISZ 3–12. – Klny.: Cluj-Kolozsvár 1928. 12 old. (Erdélyi Tudományos Füzetek 11).

Elmélkedés és áttekintés az elmúlt év eseményei felett. Erdélyi Magyar Református Naptár 1928. 32–38.

Mit ér az erényes élet? IfjErd 7/1928–29. 9. sz. 193–194.

A bölcsesség és okosság. IfjErd 7/1928–29. 49–50.

Az igazságosság és igazlelkűség. IfjErd 7/1928–29. 73–74.

A bátorság és hősiesség. IfjErd 7/1928–29. 97–98.

A mértékletesség és önmegtagadás. IfjErd 7/1928–29. 121–122.

Tisztesség és becsületesség. IfjErd 7/1928–29. 145–146.

Takarékosság és áldozatosság. IfjErd 7/1928–29. 167–168.

A nagyváradi eset. KáVi 21–24.

„A magyar kálvinizmus útja”. KáVi 73–76.

A múlt és a jövő egyházunk életében. KáVi 165–168. Válasz: *Visszaestünk?* RSZ 22/1929. 23–24.

A mi húsvéti hitünk és reménységünk. MN 210–211.

Egy bús magányos nagy magyar élete. Bolyai János születésének 125. évfordulójára. Ptüz 16–17.

A múlt év alkotó munkái. RSZ 1–4.

A gyülekezeti közszellem és a lelkipásztor megbecsülése. RSZ 33–35.

Az igehirdetés súlya és felelőssége. RSZ 49–50.

Az erdélyi egyházkerületi iratterjesztés. RSZ 67–69.

A lelkipásztori akarat szabálya. RSZ 81–82.

Ferenc József unitárius püspök. RSZ 123–124.

D. Adolf Schullerus. RSZ 124.

A szőlőtő és szőlővesszők. RSZ 129–130.

A kultusztörvény megalkotása előtt. RSZ 161–162.

A szív látása és az Isten szava. RSZ 193–194.

Kegyelem néktek és békeség az Atya Istentől és a mi Urunk Jézus Krisztustól. Húsvéti konceptus. RSZ 209–210.

A kálvinizmus világhivatása. RSZ 256–257.

Kilyén Sándor. RSZ 276–278.

Az Úr Jézus Krisztusnak kegyelme, és az Istennek szeretete, és a Szentlélek közössége Mindnyájatokkal! Pütkösti konceptus. RSZ 325–326.

Dr. Boros György *az új unitárius püspök*. RSZ 335–336.

Szenháromság. RSZ 341–342.

Református egyházi sajtó. RSZ 373–374.

Református keresztyén napilap kérdése. RSZ 405–406.

Évzáró beszéd a kolozsvári theologiai fakultás 1928. június hó 25-én tartott évzáró ünnepélyén. RSZ 421–424.

Az új és igaz embertípus. Reflexiók, amelyeket az orbói ifjúsági konferencia váltott ki. RSZ 549–551.

A tordai református nagyhét első napjai. RSZ 565–566.

Szerkesztői megjegyzések. RSZ 608–609. (A „Sáfár adj számot” című cikkhez. RSZ 604–608.)

Makkai Sándor: *Az elátkozott óriások. Nyolc előadás. Kolozsvár 1928*. RSZ 624–625.

A lelkipásztori szolidaritás. RSZ 663–665.

A felvillanó villámlás. A Reformáció nagy napjára. RSZ 693–694.

Karácsonyi ünnepi konceptus. RSZ 805–806.

Az örökkévaló az időben. – Az ó-év és új-év határpontján. RSZ 821–822.

Bucszúszók. RSZ 830.

1929

A kálvinizmus világmisziója. Budapest 1929. 52 old. (Soli Deo Gloria Kis Könyvtára I. füzet)

Ism.: Török István: DnPL 41/1930. 121–122, 127–128.

A dialektikai theologia problémája és problémái. A dialektikai theologia kritikai ismertetése. Cluj-Kolozsvár 1929. 58 old. (Dolgozatok a református theologiai tudomány köréből 4.)

Ism.: I(mre) L(ajos): Az Út 11/1929. 333–335.

Orth Imre: IfjErd 7/1928–29. 12. sz. 275.

***: RSZ 22/1929. 455–456.

***: KerMagv 4–5/1929. 202–204.

A kijelentés feltétele alatt. Theologiai értekezések. Cluj-Kolozsvár 1929. 88 old. (Dolgozatok a református theologiai tudomány köréből 2.)

Ism.: RSZ 22/1929. 455–456.

KerMagv 4–5/1929. 204.

A Dogmatika mint az Isten ígéjéről szóló tan. Az Út 11–20, 55–61, 115–123.

Nagy József: *A fejlődés eszméje*. ErdISZ 398–399.

Bartók György: *A „Rendszer” filozófiai vizsgálata*. ErdISZ 397–398.

Böhm Károly: *Az ember és világa*. ErdISZ 123–125.

Varga Sándor: *Valóság és érték*. ErdISZ 139–140.

Visszapillantás az elmúlt év eseményeire. Erdélyi Magyar Református Naptár. 38–45.

A keresztyén vallásról alkotott hamis felfogások. KáVi 3–4.

Megalkotható-e a romániai magyar nemzeti szövetség? KáVi 8–9.

Keresztyénségem és magyarságom. KáVi 13–14.

Dr. Bartók György: *Böhm Károly*. Budapest 1928. KáVi 20.

Dr. Kristóf György: *Esztétkai becslésünk a mai közszellem hatása alatt*. KáVi 20.

Erdélyi Lexikon. Nagyvárad 1928. KáVi 20.

Egyházunk munkájának megítélése (Válaszul a RSZ „Visszaestünk-e” című cikkecskéjére). KáVi 27.

Az „Erdélyi Múzeum Egyesület” igazsága. KáVi 43–44.

Mire kötelez protestantizmusom? KáVi 45–46.

Figyelem-szétszórás. KáVi 61–62.

A speieri protestáció. 1529. április 20. KáVi 69.

Az erdélyi magyar szellemi élet szervezésének kérdése. A Katholikus Akadémia létjogosultsága. KáVi 85–86.

Gondolatok az iskolai év végén. KáVi 93–94.

Testvéri találkozó. KáVi 133. (A nagykárolyi Károlyi Gáspár-ünnepségről)

A reformáció Istennek ereje. KáVi 145.

Komoly beszéd-e vagy fecsegés? – Félreértés-e vagy piszkálódás. KáVi 153.

Bethlen Gábor üzenetei. KáVi 153–155.

Egyházkerületi közgyűlés. KáVi 169–170.

Az ádvent útjai (Kol 3:12). KáVi 177–178.

Karácsonyi ünnepi konceptus. KáVi 177–178.

A theologiai tudomány az élet szolgálatában. KáVi 181–183.

Egy levél, mely sok szónál szebben beszél. A háládatosság, mely ritka, mint a fehér holló. KáVi 186–187.

Mit jelent az életben Bethlen Gábor. IfjErd 8/1929–30. 3. sz. 48–49. (Válasz körkérdésre.)

Mi az erdélyi gondolat. IfjErd 8/1929–30. 211. (Válasz körkérdésre.)

Jövel Szentlélek-Úristen. IfjErd 8/1929–30. 225–226.

Démoni erők felszabadítása. Ptüz 193.

1930

Heidelbergi Káté. A református keresztyén egyház hitvallása. 2. átdolgozott kiadás. A szöveg megállapítását végezte Dr. Tavaszy Sándor. Revideálták Dr. Imre Lajos és Makkai Sándor. Cluj-Kolozsvár 1930.

A lét és élet problémája a teológiában. Évmegnyitó beszéd a kolozsvári theologiai Fakultás 1929. szeptember 29-én tartott évmegnyitó ünnepségén. Az Út 76–79.

Az enyedi tudományos theologiai konferencia. A konferencia munkájának és eredményeinek megítélése. Az Út 134–143.

A kijelentés és a tudományos megismerés. Évnyitó beszéd, amelyet elmondott az erdélyi református egyházkerület kolozsvári theologiai Fakultásának 1930. szeptember 28-án tartott évmegnyitó ünnepélyén. Az Út 205–211.

A marosvásárhelyi nagyhét. Az Út 240–243.

A legyőzhetetlen élet. Húsvéti gondolatok. Enyedi Újság 16. sz. 1.

Kierkegaard személyisége és gondolkodása. ErdMúz 126–138. – Klny.: Cluj-Kolozsvár 1930. 15 old. (Erdélyi Tudományos Füzetek 25. sz.)

Magyar tudományos törekvések Erdélyben. ErdMúz 215–230.

1929 után és 1930 előtt. KáVi 1–2.

A seregyűjtés. Máté 11:18. KáVi 3.

A „Kálvinista Világról”. KáVi 5–6.

Kierkegaard. KáVi 7–8.

Makkai Sándor: Egyedül. Cluj-Kolozsvár 1929. KáVi 8.

A kultúra válsága. KáVi 18–19.

Krisztus, mint próféta. János ev. 17:6–8. KáVi 27.

A mai beteg ember (A kálvinizmus világmissziója című kötetből) KáVi 33–34.

A szabadkőművesség. Eredete, szelleme, megítélése. KáVi 34–36.

Ism. és vita: Vásárhelyi Boldizsár: Válasz a „Szabadkőművesség” című cikkekre. KáVi 66–67.

Hozzászólás a szabadkőművesség kérdéséhez. KáVi 68.

Válasz a fenti nyílt levélre. KáVi 67–69.

- Dr. Mátyás Ernő: *Életforrások. Sárospatak 1930.* KáVi 48.
A francia protestantizmus és a délfranciaországi árvizek. KáVi 55.
Húsvéti ünnepi conceptus. KáVi 59–60.
Az elharapózott szennyirodalom és a nemzeti becsület. KáVi 69.
Pünkösti ünnepi conceptus. KáVi 115–116.
Kitekintés a hegyek magaslatain. KáVi 115–116.
Dr. Nagy Géza: *Kálvinista jellemképek. Kolozsvár 1930.* KáVi 133–134.
Dr. Kristóf György: *Bethlen Gábor és a magyar irodalom. – Apafi Mihály könyörgései.* KáVi 134.
- A keresztyén ember a gazdasági válság idejében.* KáVi 135–136.
A hívő ember. 42. Zsolt. 6. vers. KáVi 139.
A katolikus keresztyén igazság a reformációban. KáVi 143–144.
Temetőik és sírok kivilágítása. KáVi 150.
Jövel Uram Jézus. Jakab levele V:7–9. KáVi 156–157.
Szükségleteink kérdése a gazdasági válság idején. KáVi 159.
Karácsonyi ünnepi conceptus. KáVi 167–168.
„Egy őszinte Anonymus”. KáVi 171.
„Az ember megítélése”. KáVi 171–172.
Szabolcska Mihály a vallásos költő. KáVi 172–173.
Vásárhelyi Boldizsár: Siessünk Jézushoz. Kolozsvár 1930. – Derzsi Endre: Uram, mit akarsz, hogy cselekedjem. Nagyenyed 1930. KáVi 173.
Baksay Sándor. KáVi 20.
- A theologiai irányok ártértékelése. A dialektikai theologia, mint a theologiai irányok korrekciója.* Cluj-Kolozsvár 1931. 42 old. (Dolgozatok a református theologiai tudományok köréből 7.)
A szociális és gazdasági törekvések theologiai megítélése. Cluj-Kolozsvár 1931. 42 old. (Dolgozatok a református theologiai tudományok köréből 10.)
Ism.: Járosi Andor: Ptüz 17/1931. 415–416.
(s.i.): KÚ 14/1931. 291. sz. 7.
- A magyar tudományos törekvések Erdélyben. Az EME Marosvásárhelyen 1930. augusztus 28–30. napján tartott kilencedik vándorgyűlésének emlékkönyve.* Cluj-Kolozsvár 1931. 19–34.
A keresztyénség és metafizika. Előadás a Romániai Ev. Ker. Diák-szövetség (F.A.C.S.R.) 1930 nyarán tartott konferenciáján. Az Út 3–10.
A szociológia filozófiai alapjai. ErdMúz 329–340.
A spiritizmus. IfjErd 10/1931–32. 8. sz. 158.
Mi a predesztináció? IfjErd 10/1931–32. 66.
Hogyan nézzünk szembe a jövővel? KáVi 1–2.
A Diocletianus kora Oroszországban. (Adolf Keller cikkéről.) KáVi 11.
Megriadt emberek. KáVi 13.
Kálvinista Szemle új formában. KáVi 19.
Törvénytervezet a jugoszláv királysági református keresztyén egyház szervezetéről és kormányzásáról. KáVi 25.
Ravasz László *Prohászkaról.* KáVi 38.
Az egyházfegyelem újból napirenden. KáVi 38.
Kristóf György: *Bethlen Gábor alakja az egykorú német népköltészetben.* Kecskemét 1930. –
Roska Márton: *Néprajzi feladatok Erdélyben.* Cluj-Kolozsvár 1930. KáVi 41.
Nemzeti műveltség, általános műveltség, keresztyén műveltség. KáVi 55–56.
Szellemeskedés, cinizmus vagy léhaság? KáVi 56.
A. Causse: *A Biblia legrégebb énekei.* Zilah 1930. – Heltai Gáspár: *Halhatatlan mesék.* Kolozsvár 1931. – Sárközi Lajos: *Őt hallgassátok.* 1930. KáVi 63.

- Pünkösti ünnepi conceptus.* KáVi 77.
Létfenntartási problémák. KáVi 85–86.
A keresztyénség India ítélete alatt és India a keresztyénség ítélete alatt. E. Stanley Jones: *Krisztus India országútján.* KáVi 97–98.
Demagógia az egyházban. KáVi 104.
A zsidókérdés. KáVi 104.
Új magyar napilapok. – Megjegyzések az erdélyi magyar újságírás válságához. KáVi 109–110.
Zwingli, a reformátor. Ezelőtt négyszáz esztendővel, 1531. október 11-én esett el a kappeli csatában. KáVi 129–131.
Ne quid nimis. KáVi 139–140.
Az egyházi könyöradomány gyűjtés. KáVi 10.
Karácsonyi ünnepi conceptus. KáVi 148.
Sófalvy Károly. KáVi 148.
Theologiai tanulmányok. Pápa 1931. KáVi 148–149.
A kulturális élethelemségek problémája. Tavasz Sándor igazgató-professzor érdekes beszéde a református theologiai fakultás megnyitó ünnepélyén. KÚ 233. sz. 7.
Barth, a theologus. PSZ 269–276.
Pápa és Sárospatak. KáVi 117–118.

1932

- Református keresztyén dogmatika.* Cluj-Kolozsvár. XII+292 old.
Ism. és kritikák: (Csernák Béla): Egy református könyvről. RefH 12/1932. 26. sz. 1.
 Dávid Gyula: Az Út 15/1933. 28–30.
 Bérczy I.: Ref. Lelkészek Lapja 5/1932. 10. sz. 157–158.
 Dr. Makkai Sándor: RSZ 25/1932. 162–169.
 Máthé Elek: Változnak az idők, változnak az emberek s így a dogmatikai felfogások is. Egyház és papság 2/1933. 355–357, 371–374, 386–389.
 B. Pap István: KÁSZ 13/1932. 169–170.
 (dr.) P(ongrác) J(ózsef): DnPL 44/1933. 5. sz. 18–19.
 R(évész) I(mre): Szélgjegyzetek egy új dogmatikához. DnPL 52/1932. 169–171.
 dr. Szalay Mátyás: ErdTud 15/1932. 763–781.
 dr. Szalay Mátyás: Dr. Tavasz Sándor válasza. ErdTud 16/1933. 40–48.
 Török István: PSZ 42/1933. 142–143.
 Dr. Vasady Béla: LEgy 26/1933. 4. sz. 28–29.
A dialektikai theologia a főiskolai oktatásban és nevelésben. A pápai református akadémia felkérésére a theologiai tanárok országos értekezletén Pápan, 1931. december 16-án tartott előadás. Debrecen 1931. 8 old. (Theologiai Tanulmányok 20. sz.)
Mit mond a filozófia a mai embernek? = Az EME Nagyenyedén 1931. augusztus 28–30. napjain tartott tizedik vándorgyűlésének Emlékkönyve. Cluj-Kolozsvár 37–45.
Révai Károly sírjánál. ErdSzele 10. sz. 12.
Gusztáv Adolf. IfjErd 11/1932–33. 41.
Marx és a mai ifjúság. IfjErd 11/1932–33. 124.
Brutális tények. KáVi 1.
Húsvéti ünnepi conceptus. KáVi 13–14.
Goethe. Emlékezés halála százéves évfordulójára. KáVi 17–18.

Cs. Lázár László: *Isten és ember*. Budapest 1931. – Vásárhelyi János: *Református élet*. Kolozsvár 1931. – Bárány Bánya Jánosné Wesselényi Jozefa bárónő emlékirata... Kolozsvár 1931. KáVi 19–20.

Pünkössti ünnepi konceptus. KáVi 37.

Isten és ember. KáVi 31–32.

Dr. Török Imre. KáVi 60.

Szemlélődés a nyár végén. KáVi 61–63.

Sürgős teendők az egyházfegyelem terén. Az Erdélyi Egyházkerület Igazgatótanácsának figyelmébe! KáVi 77–78

A nagy zarándok az ígéretek útján. I. Mózes 13. rész. KáVi 78.

Ravasz László ötvenéves. KáVi 39.

A protestáns ember lelki alkata. Gusztáv Adolf a protestáns hős. KáVi 89–95.

„*Hierarchikus diktatúra*”. KáVi 99.

„*Lelkész nyomor*”. KáVi 100.

Üzenem... Ptúz 36.

Hozzászólás egy kritikához. PSZ 613–614.

Válasz: Máthé Elek: PSZ 42/1933. 85–88.

Az ember válsága a keresztyénség és a kommunizmus harcában. KáVi 15–18.

A katolikus és a református dogmatika. KáVi 23–24.

1933

A protestantizmus és a világnézet problémája. Az Út 53–55.

A tudomány az élet szolgálatában. Elnöki megnyitó az EME Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Szakosztálya I. szakülésén, 1932. december 15-én. ErdMúz 1–3.

A lét és a valóság. Az existencializmus filozófiájának alapproblémái. ErdMúz 174–206.

A legfőbb kötelék. Az EME Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Szakosztályának 1933. március 9-i szakülésén tartott megnyitó beszédből. ErdMúz 358–359.

A jövőbenéző ifjúság és Karácsony: a jövő bölcsője. IfjErd 12/1933–34. 4. sz. 49.

Mit követel tőlünk az újjesztendő? KáVi 1–2.

A predestináció és szabadság. KáVi 7–9.

Lázás és beteg társadalmunk. KáVi 13.

Marx Károly. KáVi 25.

Vallás és világnézet. KáVi 25–26.

A marxizmus mint világnézet. KáVi 28–29.

Jegyzetek egy előadáshoz. (Gondolatok.) Mit értünk mi „szocializmus” alatt. KáVi 33–35.

A munkanélküliség. Máté 20:1–16. KáVi 42–45.

Dr. Varga Zsigmond: Általános vallástörténet. Debrecen 1932. KáVi 47.

Az új Németbirodalom. KáVi 49–50.

A liturgiai reform bukása. KáVi 68–69.

A világnézeti harc új módja. KáVi 69.

A kommunizmus mint vád. KáVi 69–70.

A műveltség katasztrofális zuhanása. KáVi 73.

A reformáció. KáVi 85.

Kiáltó Szó. KáVi 110.

Az esztétika alapproblémái. KÚ 296. sz. 23.

Az mai ember életstílusa. Egy filozófiai vázlatkönyvből. Ptúz 140–141, 161–162.

Az igazi kritikai nemzetszemlélet. Feleletül Reményik Sándor: „Önkritika, vagy szellemi ma-zochizmus” c. cikkére. Ptúz 170–171.

A modern ember hite és a Szentlélek valósága. PSZ 312–323.

A theologiai egzisztencia ma. A német egyházi kérdések a Barth megítélésében. PSZ 469–473.
Erdélyi műhely. Interjú. KÚ 296. sz. 36–37.
Spinoza. Ptűz 1. sz. 5–6.
A protestantizmus és a világnézet problémája. Az Út 4. sz. 53–55.
Lelkészszentelés és püspökszentelés. KáVi 25–26.

1934

Az igazságos Isten könyörülő Isten. = *Theologiai tanulmányok.* Emlékkönyv Dr. Kecskeméthy István theologiai professzor életének 70-ik, theologiai tanári szolgálatának 40-ik évfordulójára. Kolozsvár. 79–85.

Református misztika (Előadásvázlat): „Kettő között”. A Főiskolás I.K.E. nádasdaróci konferenciájának emlékkönyve. Kézirat helyett, 7–9.

A nemzeti élet és a művelődés fő kérdései. = *Az EME Sepsiszentgyörgyön 1933. aug. 27–29. napjain tartott tizenkettedik vándorgyűlésének Emlékkönyve.* Kolozsvár. 17–25.

A keresztyénség és a szocializmus. Az Út 2–8.

Az idői és örökkévaló egyház viszonya. Az Út 82–85.

A Református Élet makói konferenciája. Az Út 122–125.

Az oxfordi mozgalom. Az Út 213–216.

Nyugat és Kelet között. Elnöki megnyitó az Erdélyi Múzeum-Egyesület Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Szakosztályának 1934. február 22-én tartott szakülésén. ErdMúz 1–2.

Az Ige megtestesülése ma és itt. Ellenzék 296. sz. 17.

Hogyan segíthetjük elő a román–magyar kulturális közeledést. (Válasz a lap körkérdésére) Ellenzék 297. sz. 5–6.

Az erdélyi magyar tudományos élet útja. ErdHel 561–568.

Etikai szempontok a románság és magyarság viszonyának megítéléséhez. ErdHel 661–668.

A reformáció és az ifjúság. IfjErd 13/1934–35. 17.

Mikó Imre három üzenete. IfjErd 13/1934–35. 117.

Kiáltó Szó. KiSzó 1.

A „régí” és az „új” munkások. KiSzó 5–6.

A város falun és a falu városon. KiSzó 13–14.

Kecskeméthy István hetvenéves. KiSzó 27.

Kós Károly ötvenéves. KiSzó 27.

Miben kell különbönni a magyar ifjúságnak a régi nemzedékkel szemben? KiSzó 65–66.

Táltoskirály. Makkai Sándor új könyve. KiSzó 87.

Az iskola, mint hitvallási követelmény. KiSzó 89.

A nagyváradi lelkeszi konferencia. 1934. szeptember 11–13. KiSzó 115.

Az Erdélyi Múzeum Egyesület brassói vándorgyűlése. 1934. aug. 26–28. KiSzó 118.

Régi és új Reformáció. KiSzó 121–122.

Hit és műveltség. KiSzó 133–134.

Az egyház hazugságai. Magyar Kálvinizmus május–szept.

Megszámláltattál... Gróf Bánffy Miklós új könyve. Ptűz 477.

Üzenem (A Klingsor c. erdélyi szász folyóiratnak). Ptűz 73.

Vita: Heinrich Zillich: *Ungarn und Deutsche.* Klingsor 1934. 76–78.

Üö.: *Disputa egy üzenet körül* I. Ptűz 25/1934. 194–195.

Molter Károly: *Az elvárásolt varázsló.* Válasz Heinrich Zillichnek. ErdHel 7/1934. 459–465.

Tamási Áron: *Erdélyi Szellem.* BrL 1934. jún. 3. 1.

Disputa egy üzenet körül (Válasz Heinrich Zillichnek). Ptűz 195–196.

Korunk szociális eszményei és tettei. EgyKz 12. sz. 1–3. és 11/1934. 1. sz. 3–4.
A tökéletes társadalom. Ptüz 6. sz. 107–109.
Egy akarattal. Ptüz 13. sz. 261–262.
A mindennap filozófiája. Ptüz 10, 11, 17–18, 19, 20. sz. 204, 226, 352–354, 385–386, 402–404.
Balogh Károly: Madách, az ember és a költő. Ptüz 22. sz. 454.
Félszáz év beszámolója Gyalui Farkasról. Ptüz 8. sz. 172.
A Klingsornak. Ptüz 4. sz. 73.
Dr. Mátyás Ernő: Pál apostol megtérése. KiSzó 12. sz. 143.
Dr. Czirják János: Der Sinn der Arbeit. KiSzó 12. sz. 143.

1935

A mi egyházunk. Írták Bíró Sándor, Borbáth Dániel, dr. Imre Lajos, László Dezső, dr. Tavaszy Sándor és Zágony Anna. Kolozsvár. 88 old.

A világnézeti kérdések új beállítása. Szabadelőadás vázlat. = *Az EME Brassóban 1934. augusztus 26–28. napjain tartott tizenharmadik vándorgyűlésének Emlékkönyve.* Cluj-Kolozsvár. 51–54.

Szeretet és gyűlölet. Ellenzék 297. sz. 1.

Tudományos feladataink, tekintettel az Erdélyi Múzeum Egyesület hetvenöt éves múltjára. Az EME 1935. február 17-én tartott ünnepi közgyűlésén előadta dr. Tavaszy Sándor, az EME Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Szakosztályának elnöke. ErdMúz 1–12.

Jókai. Elnöki megnyitó az EME bölcsészeti szakosztályának 1935. március hó 28-i szakülésén. ErdMúz 105–106.

Az élő falu. ErdHel 2–8.

Mikó Imre. ErdHel 225–233.

Gondolatok egy anthologia olvasása közben. ErdHel 455–457.

A református társadalom társadalomfeletti feltételei. KiSzó 54–55.

A protestantizmus és liberalizmus házassága. KiSzó 121–122.

A mindennap filozófiája. Az ész tisztasága. Ptüz 55–56.

A hetvenöt éves Erdélyi Múzeum Egyesület. Emlékezés Mikó Imrére. Ptüz 75–76.

Pásztortűz az éjszakában. Ptüz 99–100.

A mindennap filozófiája. A létezés a gond. Ptüz 224.

Kovács Dezső 1866–1935. Ptüz 255.

A mindennap filozófiája. A sorsszerűség. A gondviselésszerűség. Az egzisztencia. Ptüz 268.

(Záróbeszéd az Erdélyi Helikon írói közösségének X-ik találkozásán) Ptüz 320–321.

A professzor-ember. Dr. Szádeczky Kardos Gyula nyug. egyetemi tanár, az Erdélyi Múzeum Egyesület természettudományi szakosztályának elnöke. 1860–1935. Ptüz 472–473.

Az élet értelme. Ptüz 522.

Feltámadott az Úr bizonytal. Egyetértés 8. sz. 1.

Immanuel. RefCs 10. sz. 69–70.

A szakadékon innen. KiSzó 17–18.

„Az új ember és erőforrása”. KiSzó 30–31.

László Dezső: A siető ember. Tanulmányok a magyar múltból. KiSzó 131.

1936

Új élet, új lélek. Pütkösti gondolatok. Ellenzék 124. sz. 1.

Lehetünk-e még keresztyének? Gondolatok az Ige megtestesülésének 1936. évében. Ellenzék 299. sz. 8.

Mit köszönhetek a természetjárásnak és mit tehetek érte. Transilvania (Erdély) 32–34.

Az idő és örökkévalóság. ErdHel 1–3.

Lángelme és örület a magyar szellemi életben. ErdHel 94–104.

Az igazság mint bensőségesség. Elnöki megnyitó az Erdélyi Múzeum Egyesület Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Szakosztályának 1936. febr. 27-én tartott V. szakülésén. ErdMúz 17–18.

A kora tavaszi természet. IfjErd 15/1936–37. 126.

Kiáltó Szó. A tizedik évfolyam kezdetén. KiSzó 2.

A gyülekezet és pásztora. Nyílt levél a dévai református egyház élő gyülekezetének tagjaihoz és más hasonló viszonyok között élő gyülekezetekhez. KiSzó 5–6.

„*Magyarok Romániában*”. KiSzó 17–18. (Németh László könyvéről)

Barth Károly küldetése. KiSzó 94–95.

Kálvin és a kálvinizmus. Könyvismertetés. KiSzó 105.

A Reformáció és Barth Károly küldetése. KiSzó 121–122.

Az ismert és ismeretlen Isten. Nyílt levél egy magánlevélre. KiSzó 126–128.

„*Lágy meleg vagy, sem hideg, semhev...*” KiSzó 144.

Nemzeti létünk kérdései. A pártos ház. Ptüz 1.

Az érdektelenség bűne. Ptüz 27.

A felelőtlen bíráltság. Ptüz 107.

Vita. Ellenőr 23/1936. 9–10. sz. 21–22.

Berzeviczy Albert. Ptüz 119–120.

Szász Pál. Ptüz 199.

Balogh Arthur. Ptüz 200.

Csutak Vilmos. Ptüz 227.

A transzilván magyar írói sors. Ptüz 235–236.

(Kárpát Egyesület) Ptüz 271–272.

Találkozásom Kuncz Aladárral. Ptüz 283–284.

Nemzeti létünk kérdései. A profétai nemzetszemlélet. Ptüz 435.

Vásárhelyi János. RSZ 290–291.

Barth Károly látogatása. RSZ 435–436.

Az európai lélek válsága és a reformáció. RSZ 465–467.

Az ifjúság és az iskola. RSZ 482.

Adventi hit. RSZ 529–530.

Az ó-év és az új-év határán. RSZ 560–561.

Az Ige testté lett. Aranyosvidék 52. sz. 1.

Kalevala. KiSzó 3. sz. 31.

Kálvin Institutio-ja. KiSzó 5. sz. 57–58.

A pünkössti egyház igazsága. KiSzó 8–9. sz. 94–95.

1937

Dr. Tavaszy Sándor és László Dezső: *Az Ifjúsági Keresztyén Egyházkerületek Szénior Osztálya.* Cluj-Kolozsvár. 28 old.

A Kálvin üzenete. = Kálvin tanítása. Az Institutio megjelenésének 400 éves évfordulója alkalmával 1936. szept. 11-én Nagyenyeden tartott emlékünnepevényen elhangzott beszédek. Cluj-Kolozsvár. 8–15.

(Az új főjegyző beszéde) Ellenzék 26. sz. 3.

A feltámadás és az élet. Ellenzék 73. sz. 5.

E pohár amaz új Testamentum... Néhány gondolat Budai Nagy Antalról és Kós Károlyról. ErdHel 219–222.

A tudomány helye és szerepe a kultúra rendszerében. Előadás az EME 1937. február 21-én tartott közgyűlésén. ErdMúz 55–61.

És a földön békesség a jóakarató emberek között. KiSzó 1–2.

A feltámadó Krisztus és a feltámadt emberek. KiSzó 41.

A reformáció és a néppel való közösség. KiSzó 105–106.

Krisztus megtestesülése. KiSzó 125.

Nemzeti létünk kérdései. Az irodalmi műzslés társadalmi jelentősége. Ptüz 75.

„Székelység”. Ptüz 252.

Mikó Imre lelke és munkája. Serlegbeszéd az EME székelyudvarhelyi vándorgyűlésének ünnepi lakomáján. Ptüz 311–312.

Bánffy Miklós műve. Ptüz 337–338.

Budai Nagy Antal. Az első erdélyi népforradalom ötszázadik évfordulóján. Ptüz 445.

Hit és engedelmesség. Ravasz László új könyve. RSZ 17–18.

Irodalom (könyvismertetések). RSZ 26–27.

(Püspökhelyettes-lelkési főjegyzővé választásakor elmondott beszéde) RSZ 57–59.

Jézus Krisztus szenvedése és a mi szenvedésünk. RSZ 84–85.

A virágvasárnapi túlzás. RSZ 117–118.

Tisztesség a jó presbiternek. RSZ 165.

Vasárnapról Vasárnapra. Vásárhelyi János új prédikációs kötete. RSZ 189–190.

Püspöki látogatás Kézdivásárhelyen. RSZ 253–255.

Püspöki látogatás és iskolaszentelés a nagysajói egyházmegyében. RSZ 269–272.

„Az iskolák fenntartassanak”. RSZ 301–302.

Gondjaink és gondolataink az 1937. évi közgyűlés előtt. RSZ 515–518.

Bors Mihály. Transzilvânia (Erdély) 2–3.

A koratavaszi természet. Transzilvânia (Erdély) 9–10.

Elnöki székfoglaló az Erdélyi Kárpát Egyesületben. Erdély 42–43.

Az üres sír (Húsvéti gondolatok). Hírlap március 28. 1.

Az irodalmi műzslés társadalmi jelentősége. Ptüz 4. sz. 75.

1938

Erdélyi tetők. Úti élmények és természeti képek. Cluj. 184 old. + 17 táblán 37 képmelléklet. (Az Erdélyi Szépmíves Céh 117. kiadványa X. sorozatának 14–15. számú könyve)

Ism.: Csiby Lajos: Szemben Dr. Tavaszy Sándorral a „Transzilván tetők” szerzőjével. Csiki Lapok 28. sz. 7.

Finta Gerő: Ptüz 251–253.

Marton Lili: Ellenzék jún. 5. 11.

Pálffy Endre: Enyedi Hírlap 3. sz. 1–2.

A nevelés református alapelvei leány- és fiú-középiskoláinkban. Cluj-Kolozsvár. 16 old.

Az iskola a társadalomban. = Amit a református középiskoláról mindenkinek tudnia kell. Kolozsvár 1938. (Kiáltó Szó könyvei 9. sz.)

A lelki közösség akadályai. Egyházi Közélet 12. sz. 1–2.

Dr. Páter Béla. Erdély 101–102.

Hogyan írjunk le egy kirándulást? Erdély 141–143.

Az ember és világa. ErdHel 233–239.

A félszázados Erdélyi Irodalmi Társaság. ErdHel 790–791.

Találkozásom emberekkel és hegyekkel. Független Újság jún. 11. 7.

Humanizmus. IfjErd 25–26.

Találkozásom emberekkel és hegyekkel. IfjErd 67–68.

A szétszórtságban élő gyülekezeteink. KiSzó 1–2.

A gyülekezet missziója. KiSzó 13–14.
Dr. Kecskeméthy István 1863–1938. KiSzó 53.
„A legkedvesebb könyvem”. KiSzó 65.
A pünkössti térítés. KiSzó 65–66.
Imre Lajos: Hitvallás és élet. – Debreceni István: A Biblia nőalakjai. – László Dezső: Az anyaszentegyház élete és szolgálata. KiSzó 74–75.
A zsidókérdés. Részletek Dr. Ravasz László püspök felsőházi beszédéből. KiSzó 84–87.
Református kegyesség. KiSzó 105–106.
És e földön békeség a jóakarató emberek között. Magvető 12. sz.
Az irodalom mint nemzeti létforma. Ptűz 1–3.
Számadás. Ptűz 129–130.
Nagykőhavas. Ptűz 332–336.
Lorántffy Zsuzsánna. Szabó Mária kétkötetes regénye. Ptűz 505–506.
A szellemi magatartás kérdése az irodalomban. Ptűz 513–514.
A református Diakonisszaintézet kórháza. RSZ 4–6.
Az ún. „egyházársadalmi” munkák. RSZ 37–38.
Püspökünk tárgyalásai. RSZ 53–55.
Barth Károly és a kolozsvári theologiai fakultás. RSZ 69–70.
A lelkipásztori szolgálat kérdései. RSZ 203–205.
Imre Lajos dr.: Hivatás és élet. RSZ 211–212.
A lelkipásztori szolgálat kérdései. Templomba-menés előtt. RSZ 224–225.
Lelkipásztori szolgálat. Bibliaolvasás. RSZ 251–252.
Vásárhelyi János imádságoskönyve. RSZ 253–254.
A református beteg imakönyve. RSZ 254.
László Dezső: Az anyaszentegyház élete és szolgálata. Cluj 1938. RSZ 256.
Lelkipásztori szolgálat. Híveink tájékoztatása egyházi életünk kérdéseiről. RSZ 271–272.
Lelkipásztori szolgálat. Hogyan készülök a prédikációra. RSZ 283–284.
Püspöki látogatás a nagysajói egyházmegyében. RSZ 395–403.
Vigyázzatok és imádkozzatok! – Az új iskolai év kezdetén. RSZ 425–426.
Dr. Varga Béla az erdélyi unitáriusok új püspöke. RSZ 452–453.
A nagy reformáció napja. – Október 31. RSZ 477.
Sulyok István. RSZ 493.
A Református Ifjúság. RSZ 536.
Két Igazság között – A reformáció ünnepén. RSZ 509–515.
Nagy József: Kálvin igehirdetése. Losonc 1938. RSZ 537.
A turista és a filozófus. ErdFgy 6. sz.
A lelki közösség akadályai. Egyházi Közélet 12. sz. 1–2.

1939

Az ethika mai kérdései. Cluj 1939. 27 old. (Dolgozatok a református theologiai tudomány köréből 16.)

Ism.: L.: Ellenzék 1939. júl. 2. 8.

Imre Lajos: Az Út 193–194.

A lélek fegyvere. Erdély 33.

Az erdélyi ősz. Erdély 65–66.

A havasok követe. Erdély 97.

A természet az erdélyi irodalomban. Erdély 103–105.

Az újrakezdés művészete. Az Erdélyi Múzeum Egyesület Bölcsészet-, Nyelv- és Történettudományi Szakosztályának 1939. évi január 19-i szakülésén tartott elnöki megnyitó. ErdMúz 1–3.

Mit vár egyházunk a főiskolai képzettségű értelmiségtől. KiSzó 2–4.
Geleji Katona István, a theologus. KiSzó 109–110.
Beszámoló a református egyházkerületi közgyűlésről. KiSzó 131–132.
A szellemi javak kicserélése. Ptüz 1–2.
Az életminőség pusztulása. Ptüz 265–266.
Láthatatlan írás. Elmélkedés Áprily költészetéről. Ptüz 527–530.
Lelkipásztorok találkozója. RSZ 17–18.
A Szentírást értelmező könyvek. RSZ 34–35.
Schneller István 1847–1939. RSZ 49.
A teljes Szentírás Isten igaz beszéde. RSZ 65–67.
A szolga és az úr. Római levél 1:1–7. RSZ 73–74.
Az evangélium Istennek hatalma. Római levél 1:8–17. RSZ 85–87.
Egyházunk helyes megítélése. RSZ 97–99.
A világ az Isten haragja alatt. Római levél 1:8–32. RSZ 101–103.
A nők és a férfiak az egyházban. RSZ 113–115.
Virágvasárnap. RSZ 129.
Andrási Tivadar: Péter első levele a 22. prédikációban. Sepsiszentgyörgy 1939. RSZ 156–157.
A ma élő romániai lelkipásztorok irodalmi munkássága. Összeállította László Dezső. Cluj-Kolozsvár 1939. – A hit. Tíz előadás. Sajtó alá rendezte Dr. Mátyás Ernő. Sárospatak 1938. RSZ 173.
Geleji Katona István. Születésének 350-ik évfordulója alkalmából. RSZ 177–178.
A konfirmáció helyes értelme. RSZ 193–194.
Hit és tudás. RSZ 429–430.
Isten tetteiről emlékezzünk! – A nagy reformáció évfordulója. RSZ 478–479.
Az egyházkerületi közgyűlés jelentősége. RSZ 493–494.
Az egyházkerületi közgyűlés feladatai. RSZ 509–510.
Igazgatótanácsi jelentés (1937. november 1-től 1939. november 1-ig terjedő időről). RSZ 511–513.
Püspöki látogatás Marosludason és a Malozsa-völgyi gyülekezetekben. RSZ 513–517.
Az egyházkerületi közgyűlés alkotásai. RSZ 525–526.
Beszámoló a közgyűlésről. RSZ 527–530.
A lelkészi állások beosztása, betöltése és a lelkészek áthelyezésének rendezése. RSZ 537–543.
Szemponatok a Szentlélekről szóló tanhoz. (Barth Henrik és Barth Károly munkájának ismertetése) RSZ 549.
Kolozsvár a kincses város. KÚ 298. sz. 23.

1940

Az ember filozófiai értelmezése. = Az EME Gyergyószentmiklóson 1939. augusztus 27–29. napjain tartott vándorgyűlésének Emlékkönyve. Kolozsvár. III–X.
Die schätzerreiche Stadt. = Ungarische Städtebilder. Budapest 1940. 85–93.
Beszélg a földdel. Erdély 33–35.
Az erdélyi havasok hazatérnek. Erdély 97–98.
Orbán Balázs 1829–1890. ErdHel 357–371.
Geleji Katona István. Erdélyi Magyar Református Naptár 1940. 63–68.
Dr. bikfalvi Bene Ferenc. KiSzó 65.
Az erdélyi szellem új hajnala. KiSzó 110–112.
Új népiség. Ptüz 1–4.
Az irodalmi műveltség a keresztyén ember életében. Ptüz 111–113.
Böhm Károly. Ptüz 128–131.

- Orbán Balázs. *Halála félszázéves fordulóján*. Ptüz 241–243.
Az erdélyi szellem új hajnala. Ptüz 365–367.
Reményik Sándor természetszemlélete. Ptüz 501–503.
A református ember az újévben. RefCs 3–4.
Mit vár az anyaország Erdélytől? RefCs 96.
Országos Protestáns Napok. Budapest, 1940. október 27. – november 5. RefCs 107.
Vásárhelyi János: Számadás. – M. Nagy Ottó: Szent hitünk. Kolozsvár 1939. – László Dezső: Az ige egyháza. Kolozsvár 1939. RSZ 79.
Számadás. Vásárhelyi János püspök új könyve. RSZ 96–97.
Húsvét után. RSZ 128–129.
A lelkipásztori munka megítélése. RSZ 165–167.
Dr. bikfalvi Bene Ferenc. RSZ 199–200.
Az egyház veteményes kertje. RSZ 229–231.
Készülés az igehirdetésre. RSZ 234–235.
Sulyok István. RSZ 245–246.
Búcsú-beszédek a temetéseken. RSZ 263.
Püspöki látogatás a széki egyházmegyében 1940. június 26–28. RSZ 277–282.
„Erdélyi Ritkaságok”. Szerk. Jancsó Elemér. RSZ 319.
A sors-probléma. RSZ 349–350.
Sors és imádság. RSZ 365–366.
A bécsi döntés után. RSZ 384–386.
A keresztyén értelmű nemzetszemlélet. RSZ 413–415.
Magyar kormányférfiak Erdélyben Erdélyért. RSZ 433–435.
Akik előttünk jártak. RSZ 449–451.
A kolozsvári Tudományegyetem és egyházunk. RSZ 486–487.
„A mi hitünk”. A Heidelbergi Káté magyarázata. Vásárhelyi János püspök könyve. RSZ 501–503.
Dr. Illyés Géza kolozsvári tankerületi főigazgató. RSZ 537–538.
Dr. Darkó Ákos: Az erdélyi református egyház műemlékei. RSZ 561.
A hazatérés éve. RSZ 565–566.
Isten tette nemzetünk életében. Az Út 220–226.
Elki egység. KiSzó 1. sz. 1.
A gyülekezeti istentisztelet a keresztyén életben. KiSzó 4. sz. 43–44.

1941

- A theologia a tudományos életben. Különös tekintettel a magyar tudományos életre*. Budapest 1941. 27 old. Klny. az *És lőn világosság*. Emlékkönyv Ravasz László hatvanadik éve és dunamelléki püspökségének huszadik évfordulója alkalmából. Budapest 1941 c. kötetből.
A természettudományos világnézet jelentősége. Kolozsvár 1941. 14 old. (Szellem és Élet Könyvtára, új sorozat 21. sz.)
Erdélyi arcok 1791–1867. Bevezette Tavaszgy Sándor. Budapest 1941. (Erdély öröksége X.)
Természet és szabadság. Erdély 81–83.
Reményik Sándor: a természet szerelmese. Erdély 161–162.
A Gyilkostótól az Egyesköig. – Nyári hangulatok a Gyergyói Havasokban. ErdHel 247–255.
Reményik Sándor küzdelme. ErdHel 752–755.
A háborgó világban. KiSzó 1.
Az egyház a viharban. KiSzó 13–14.
Ijesztő tünetek. KiSzó 25–26.
Teleki Pál. KiSzó 37.

Szórvány-mozgalom és szórvány-munka. KiSzó 37–38.
A keresztyén ember a mai világhelyzetben. KiSzó 73–75.
A református szellemű nemzetvédelem. KiSzó 99–102.
A református intelligencia és az egyházi sajtó. KiSzó 111–112.
A protestantizmus evangéliumi egysége. KiSzó 125–126.
Új esztendő és új magyar élet. Ptüz 3–5.
A reformáció egyetemes jelentősége. Ptüz 481–483.
Vallomás Reményik Sándorról. Ptüz 546–547.
Dr. Tóth Kálmán: A dialektika a kálvinizmus politikai etikája. Budapest 1940. RSZ 14–15.
A lelkipásztor az új magyar helyzetben. RSZ 17–20.
A Logos és a ráció. – Olvasmányaimból. RSZ 34–37.
A református szellem iskoláinkban. RSZ 101–102.
Ünnepi készülődés a közgyűlésre. RSZ 117–118.
Első közgyűlésünk hazatérésünk után. RSZ 133–134.
Egyházkerületi közgyűlésünk lefolyása. RSZ 151–159.
Egyetemes konvent. RSZ 217–224.
Az erdélyi egyházkerület a magyarországi egyetemes egyházban. RSZ 253–255.
A hanyagság bűne. RSZ 278.
Felelősség a szórvány magyarságért. RSZ 283–286.
Az egyház népünk életében. RSZ 301–303.
Püspöki látogatás a széki egyházmegyében 1941. június 28.–július 1. RSZ 303–308.
„Új vallásosság”. RSZ 317–319.
Szórványok pásztori látogatása. RSZ 320–321.
Együttműködés a szórványügy megoldására. RSZ 334–335.
Isten rostájában. Ravasz László újabb beszédeinek és írásainak gyűjteményes kiadása. RSZ 349–350.
Püspöki missziói látogatás a szilágyszolnoki egyházmegyében. 1941. augusztus 2–9. napjain. RSZ 376–383.
Magyar műveltség. RSZ 393–396.
Az ég madarainak és a mező virágainak tanítása. Máté 6:25–34. RSZ 397–399.
A hívő Szécsenyi szelleme. RSZ 441–442.
Az élet nem drága, csak a szolgálat. (Ap. Csel. 20:24). Özv. Báthory Józsefné szül. Straub Jolán kolozsvári leánygimnáziumi igazgatónő koporsójánál, 1941. okt. hó 7-én. RSZ 458–460.
Méltók vagyunk-e a reformációra. RSZ 489–490.
Farkas István tiszánineni püspök. RSZ 521–522.
„Kereszt az egyetemen”. RSZ 523–524.
A theologiai főiskolák munkaközössége. – Az országos theologiai tanári konferencia Sárospatakon. RSZ 553–555.
Újra kezdeni! RSZ 572–574.
Az év utolsó napján. RSZ 385–386.
Fogantaték Szentlélektől, születék Szűz Máriától. Lukács ev. 1:35. RSZ 587–590.
A feltámadás igazsága. Ellenzék 84. sz. 1.
A karácsony titka. RefÉ 46–47. sz. 3.

1942

A polgári gondolkodás. Zolnai Béla könyve: A magyar Biedermeier. Kolozsvár 1942. (Szellem és Élet könyvtára. Új sorozat, 24. sz.)
 Tavasz Sándor – Imre Lajos – Gönczy Lajos – Nagy Géza – Nagy András: *A világot legyőző hit.* Kolozsvár. (Dolgozatok a református theologiai tudomány köréből 19. sz.)

Megfér-e a természet rendjében a csoda? Az Út 42–47.
A természetjárás a nemzetevelés szolgálatában. Erdély 1–5.
A magyar falu őrállói. KiSzó 13–14.
A könyvek és könyvek Könyve. KiSzó 61–62.
Hol van Krisztus? KiSzó 133–134.
Mithosz, vagy ethosz? Ptüz 321–324.
Vitéz Horthy István. Ptüz 369.
Szobor, amely él és beszél. Ptüz 499–500.
Bárdossy László miniszterelnök kolozsvári látogatása (1942. január 17–18.). RSZ 17–18.
A szeretetmunka szeretet-munka. RSZ 65–66.
Vitéz nagybányai Horthy István kormányzóhelyettes. RSZ 97.
Református Szeretetszövetség. RSZ 129–130.
Országos zsinat. RSZ 146–152.
Szentmihályiné Szabó Mária: Magvetők. Budapest 1941. RSZ 156.
Kőrösi Csoma Sándor. RSZ 193–195.
Vitéz nagybányai Horthy István. RSZ 377.
A komollói tábor. RSZ 381–382.
Az Apafi fejedelmi párok hamvainak végső nyugvóhelyükre való elhelyezése. 1942. november 23-án. RSZ 479–481.
Egyházkerületi közgyűlés. RSZ 488–489.
Theologiai tanárok országos konferenciája Kolozsvárt. RSZ 491–493.
Az Egyházkerületi Nőszövetség sepsiszentgyörgyi konferenciája. 1942. november 5–8. RSZ 494–481.
Az Igazgatótanács jelentése. 507–509.
Egyházkerületi közgyűlés. RSZ 528–531.
Nem versenyzünk és nem versengünk. RSZ 541–542.
Györy Elemér a dunántúli egyházkerület új püspöke. RSZ 560–562.
A református szellemű nemzetvédelem. KiSzó 9. sz. 99–102.

1943

A református egyház jelentősége Erdély történetében. Kolozsvár. 23. old.
A református theologiai gondolkodás mai kérdései. = Református napok emlékkönyve. Marosvásárhely, 1943. szeptember 3–4–5. 54–66.
A mennyei látás. Péld 29:18. Uo. 144–148.
A lelkipásztor és a tudomány. Az Út 20–23.
Mit jelent a „dialektika”? Az Út 23–25.
Mythologia és Eszkhatologia. Az Út 148–152.
Az egység útja. Az Út 81.
Nyári barangolások és elmélkedések. Erdély 129–132.
Megszóltat Borberek lelke. Erdély 161–163.
Az két Apafi fejedelem. ErdMúz 53–56. – Klny.: Kolozsvár (Erdélyi Tudományos Füzetek 148. sz.).
Erdély a magyar református egyházban. KiSzó 6–8.
A szentségek. KiSzó 49–55.
Keresztyén egység. KiSzó 73–74.
A református egyház jelentősége Erdély történetében. KiSzó 85–90.
Reményik Sándor összes versei. Révai kiadás, 1943. Ptüz 529–530.
Karner Károly: Isten igazsága. Győr 1942. – Dr. Kiss Jenő: A megigazulás útja. Sopron. 1941. – Karner Károly: Evangélium és magyarság. Győr 1942. RSZ 11–13.

Jézus a kenyérnek is Ura. Lukács 9:12–17. RSZ 19–22.
Ímé az Isten bányája. János ev. 1:35–43. RSZ 34–38.
Lelkészek munkaközössége. RSZ 49–51.
Isten temploma a háborúban. RSZ 65–66.
Hordozta a halált. Zsid 2:9–12. RSZ 67–70.
Magyar református templomok. RSZ 113–114.
Jézus szenvedése és a szenvedés értelme. RSZ 147–150.
Egymás terhét hordozzátok. RSZ 213–214.
Isten hajléka a Lélek által. Ef 11:19–22. RSZ 251–253.
Ifjúsági találkozók. RSZ 285–287.
Sebestyén Jenő: A kálvinizmus és a kultúra. Budapest 1943. – Draskóczy László: Hősök és vértanúk. Budapest 1943. – Makkay Miklós: Ökumenikus kiskaté. Budapest 1941. – Becsy Sándor: Csendes percek... Nyíregyháza 1943. RSZ 289–290.
A Székelyudvarhelyi Református Tanítóképző Testvéri Szövetsége. RSZ 301–302.
A lelkipásztor az Isten igéje előtt. RSZ 325–328.
Hitvalló napok. Marosvásárhely, 1943. szeptember 3–5. RSZ 381–382.
Kétféle háború és kétféle békesség. Bibliamagyarázat a fakultás évmegnyitó ünnepén, 1943. szeptember hó 19-én. Máté ev. 10:34–39. RSZ 482–485.
A reformáció örök időszerűsége. RSZ 493–494.
A szorongatás, mint rendelés. I. Thessz 3:3. RSZ 511–514.
Az év végén. RSZ 597–599.
Makkai Ernő: Pósházi János élete és filozófiája. Kolozsvár 1942. Szellem és Élet 93–94.
Az esztétikai ismeretelmélet alapja. – Böhm Károly: Az esztétikai érték tana. Szellem és Élet 22–34.
A szépség filozófiája (Böhm Károly könyve). Ptüz 4. sz. 145–147.

1944

A theologiai tudományok módszeres együttműködése. Az Út 43–49.
Kálvin tanítása Istenről. Erdélyi Magyar Református Naptár 1944. 37–38.
A Szentlélek és az élet. KiSzó 49–50.
Vásárhelyi János: Erdélyi emlékkönyv. Kolozsvár 1943. – Ravasz László: XIII. Püspöki Jelentés. Budapest 1943. – Révész Imre: Püspöki Jelentés. Debrecen 1943. RSZ 58–59.
László Dezső: Ige – Hit – Egyház. Kolozsvár 1943. RSZ 58–59.
Korbán. Ravasz László legújabb könyve. RSZ 81–82.
Az igazi böjt (Ézsaiás 58:5–7). RSZ 83–85.
Krisztus a világ világossága. (János ev. 8:12–20). RSZ 124–128.
Virágvasárnapi tüntetés. RSZ 137–138.
Krisztussal mindent megnyerni (Máté 19:27–29 – Lekció Lukács 19:29–40). RSZ 155–157.
Az egyház, ma. RSZ 265–267.
A lelkipásztor, ma. RSZ 281–283.
Magyar önismeret. (László Dezső: Magyar önismeret. Sepsiszetngyörgy, 1944). RSZ 288–290.
Borzadály vett körül bennünket. RSZ 252–253.
Igazgatótanácsi ülés. 1944. jún. 29-én. RSZ 300–301.
A hit próbája. RSZ 329–331.
A segédlelkész-kérdés. RSZ 331.
Az esztétika ismeretelméleti alapja. Szellem és Élet 1–2.
Természetszemlélet és természetjárás. Turisták Lapja 1–2.

1945

A személyes tett forradalma. Erdélyi ápr. 1.

Szétszórt ifjúságunk. Erdélyi Magyar Református Naptár 1945. 58–59.

Beszámoló 1944. szeptember – 1945. április közti időről. RSZ 12–17.

Időben lenni és hitben élni. Szempontok és gondolatok. RSZ 114–116.

Vásárhelyi János: Az egyház és a mai idők kérdései. Kolozsvár 1945. RSZ 68–69.

1946

A hitvallás egyházunkban. Erdélyi Magyar Református Naptár 1946. 62–64.

Isten megjelent testben. (I. Tim. 3:16). RSZ 5–7.

Luther. Halálának négyszázéves évfordulóján. RSZ 17.

Korunk lelki válsága a gyülekezeti életben. RSZ 24–27.

Vásárhelyi János püspöki szolgálatának tízéves évfordulója. RSZ 85–86.

Mit követel tőlünk a reformáció. RSZ 161–167.

1947

A szenvedés titka. Kolozsvár 1947.

Ism.: Borbáth Dániel: RSZ 42/1947. 166–167.

Az igazhítt tanítás és a személyes bizonyágtétel. RSZ 4–6.

Az isteni igazságszolgáltatás a világban. RSZ 51–53.

A szentesített pazarlás (Máté 26:6–13). RSZ 51–53.

Az egyéni és a közösségi élet alapja. RSZ 147–149.

Élet és lélek. RSZ 211–213.

A keresztyén ember a mai gazdasági helyzetben. RSZ 243–245.

Az emberi szellem és az isteni szellem, pünkösti fényben. RSZ 274–276.

Az egyház felelőssége. RSZ 309–311.

Élet és gondolkodás az egyházban. RSZ 355–358.

Az egyház dicsőítése és gyalázata. RSZ 423–426.

Az ökuménikus mozgalom. RSZ 651–653.

A Biblia és a tudomány. RSZ 684–690.

1948

Westfáliai béke. 1648. okt. 24. Erdélyi Magyar Református Naptár 1948. 43–44.

Az ember méltósága. RSZ 255–257.

Az ember nagyobb, mint a sors. RSZ 283–285.

Az ember a természetben. RSZ 450–452.

1949

A munka értelme. Erdélyi Magyar Református Naptár 1949. 42–44.

1995

„Lábaimnak szövéténeke a te igéd”. Egyház és Világ 1–2. szám. 3–4.

Tavaszy Sándorra vonatkozó írások

Dr. Tavaszy Sándor. RSZ 8/1915. 153.

Dr. Tavaszy Sándor magántanári vizsgálata. RSZ 12/1919. 127.

Dr. Tavaszy Sándor. RSZ 13/1920. 183.

Az Erdélyi Irodalmi Társaság felolvasó ülése. Az Erdélyi Irodalmi Társaságban székfoglalót tartott új tagok. Ptüz 10/1924. 258–259.

I.L.: *Egyházkerületi főjegyző választás.* Az Út 18/1936. 262–263.

Reményik Sándor: *Tavaszy Sándor.* Ptüz 23/1937. 52–53.

–h–t: *A transzilvániai nagy református napok.* Ellenőr 24/1937. 19–21.

Dr. Tavasz Sándor előadása a teológián. Ellenzék 58/1937. 88. sz. 3.

Dr. Tavasz Sándor a ref. egyházkerület püspökhelyettes-főjegyzői székének megválasztására kerülő jelöltje. Ellenzék 58/1937. 23. sz. 3.

Tavaszy Sándor a turista és a filozófus. ErdFgy 2/1938. 6. sz.

Sallai Gergely: *Beszélgetés Dr. Tavasz Sándorral.* = *Egymás terhét hordozzatok.* Az Országos Magyar Protestáns Diákszövetség tagértésítője 1941. október. 9–13.

Vásárhelyi János: *Micsoda az ember?* Írta és elmondta Tavasz Sándor egyházkerületi főjegyző temetése alkalmával... RSZ 46/1951. 303–305.

Gálfy Zoltán: *Dr. Tavasz Sándor temetése.* RSZ 46/1951. 337–339.

Gáll Ernő: *Kierkegaard és Tavasz.* Korunk Évkönyv 1976. 227–233.

Balázs Sándor: *Tavaszy Sándor filozófiája.* Bukarest 1982. 146 old.

Tőkés István: *Dr. Tavasz Sándor (1888–1951).* RSZ 74/1981. 5–6. sz. 391–399.

László Dezső: *Tavaszy Sándor mint theologus.* RSZ 75/1982. 373–381.

Péter Miklós: *Tavaszy Sándor egyházkormányzói-főjegyzői szolgálata.* RSZ 81/1988. 5–6. sz. 521–527.

Pásztori K. István: *Tavaszy Sándor az igehirdető.* RSZ 81/1988. 5–6. sz. 515–520.

Csutak Csaba: *Tavaszy Sándor, a teológiai tanár.* RSZ. 81/1988. 5–6. sz. 501–506.

Juhász Tamás: *Böhm Károlytól Barth Károlyig. Tavasz Sándor útja a vallásfilozófiai teológiától a dialektikus teológiáig.* RSZ 81/1988. 5–6. sz. 507–514.

Nagy László: *Borbáth Dániel és Tavasz Sándor.* RSZ 84/1991. 4. sz. 303–313.

Nagy László: *Tavaszy Sándor.* RSZ 84/1991. 2. sz. 87–89.

Nagy József: *Tavaszy Sándorral a Cenk tetőn.* BrL 1937. aug. 8. 10.

Csiky Lajos: *A „Transzilván tetők” szerelmesei.* Csiki Lapok 1938. 28. sz. 7.

L.e.: *Beszélgetés Dr. Tavasz Sándor püspökhelyettséssel, az erdélyi magyar élet nagy problémáiról.* Független Újság 4/1937. dec. 23–30. 3–4.

Erdélyi műhely – interjú. KÚ 16/1933. 296. sz. 36–37.

Élő nagyjaink. *Dr. Tavasz Sándor.* Harangszó 5/1926. 11. sz. 82.

Eddig nem mondhattuk el – interjú. KÚ 23/1940. 295. sz. 12.

Mi a nép véréből, csontjából és húsából valók vagyunk – mondotta Tavasz Sándor Komollón. Székely Nép 60/1942. 178. sz. 4.

Veres Ildikó – Tőkés István: *Tavaszy Sándor – egy magyar református gondolkodó a XX. század első felének Erdélyében.* A Tiszántúli Református Egyházkerület kiadása, Debrecen 1994. 153 lap.